

ในปัจจุบัน ประเทศไทยก็เหมือนกับประเทศซึ่งอยู่ในระหว่างการพัฒนาอีกหลายสิบประเทศ ทั้งในเอเชีย แอฟริกาและอเมริกาใต้ ที่มีปัญหาทางการเมือง การเศรษฐกิจ และสังคมมากมาย ปัญหาดังกล่าวส่วนมากเป็นปัญหาพื้นฐาน ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถแก้ไขหลุดพ้นไปเป็นเวลานานแล้ว สำหรับประเทศไทย ปัญหาพื้นฐานทางการเมืองก็คือ การพยายามสถาปนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง แต่ปรากฏว่าความพยายามดังกล่าวนั้น ต้องประสบอุปสรรคอย่างมาก ซึ่งอุปสรรคบางส่วนอาจเนื่องมาจากความไม่สันติทางการเมืองและการขาดความรู้ที่จำเป็นและอีกบางส่วนอาจมาจากค่านิยมในระบบสังคมของเราเอง ที่มีลักษณะอันเป็นกรงขัดขวางมิให้ระบบการปกครองดังกล่าวเป็นไปได้ เป็นคนว่า การนิยมเขาชาวพวกพ้องแบบระบบสังคมนิยม เป็นอุปสรรคต่อการเมืองแบบที่มีการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นแบบแข่งขัน หรือความหวาดกลัวหินอบพิเทาผู้มีอำนาจเป็นสิ่งขัดขวางระบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบบปกครองที่ดีว่าอยู่ใต้อำนาจของประชาชน และผู้ปกครอง เป็นผู้รับใช้

นอกจากนั้น ปัญหาบางส่วนยังอาจเนื่องมาจากประชาชนชาวไทยไม่มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย ถึงแม้ในขณะนี้ การวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองจะยังไม่ไต่กระทำให้ทั่วทั้งในทุกกลุ่มประชากรก็ตาม แต่จากการสำรวจเอกสารที่เขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยเท่าที่มีอยู่เป็นจำนวนมากก็ไม่ได้ต่างก็ถึงความเห็นเป็นเช่นนั้น^๑ ดังนั้น การศึกษาในเรื่องนี้ในกลุ่มประชากรใหม่ ๆ จึงควรได้รับความสนใจ

---

^๑ เป็นคนว่าผลงานของ ดร. กมล สุนวิเชียร ดร. สุจิต บุญบงการ และ ดร. ทินพันธุ์ นาคะตะ ในเชิงอรุณที่ ๑๖ ๒๓ และ ๓ ตามลำดับ.

วิจัยและคนควาให้วัฒนายิ่งขึ้น กลุ่มประชากรกลุ่มใหม่ที่เราจะนำมาวิจัยในการ เชียนวิทยานิพนธ์ เล่มนี้ ได้แก่ ครูหรืออาจารย์ในกรุงเทพมหานคร

สภาพของปัญหา

นับตั้งแต่เพลโตและอริสโตเติลเป็นต้นมา ทฤษฎีการเมืองได้รับการสนใจอย่างกว้างขวาง รวมทั้งมีการศึกษา คนควาและวิจัยเพิ่มพูนความรู้ทางการ เมืองมากยิ่งขึ้น ทฤษฎีการเมืองที่นับว่ามีผู้สนใจมากอยู่ทฤษฎีหนึ่งก็คือ ทฤษฎีการเมืองที่ว่าด้วยการมีวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งมีสาระว่าความมั่นคงของระบบการปกครองแบบหนึ่งแบบใด ย่อมขึ้นอยู่กับคนที่คนในสังคมนั้นมีวัฒนธรรมทางการเมือง ที่จะส่งเสริมต่อการปฏิบัติทำให้เป็นไปตามการปกครองในระบบนั้น ๆ ^๒ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะ เป็นระบบประชาธิปไตย หรือระบบเผด็จการ ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความสำคัญต่อการปกครองทุกระบบ ไม่ว่าจะ เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย หรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ

นอกจากวัฒนธรรมทางการเมืองจะมีความสำคัญต่อระบอบการเมืองแบบหนึ่งแบบใดแล้ว กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองในสถาบันต่าง ๆ ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เนื่องจากในปัจจุบัน มีการศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมากพบว่า กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองในสถาบันต่าง ๆ มีอิทธิพลโดยตรงต่อการปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบหนึ่งแบบใดให้แก่สมาชิกในสังคม ถ้าหากเราประสงค์จะให้ระบบการปกครองแบบหนึ่งแบบใดประสบความสำเร็จ นอกจากจะมีสถาบันและกระบวนการทางการเมืองแล้ว สถาบันถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองต่าง ๆ จะต้อง มีบทบาทสำคัญ ในการอบรมกล่อมเกล่าให้มีการยึดมั่นในหลักการปกครองของระบบดังกล่าวด้วย อันได้แก่ ครอบครัว สถาบันทางการเมือง

ศึกษาทุกระดับ ชุมชน สถานที่ทำงาน สื่อมวลชนและระบบการปกครองของสังคมนั้นเอง นอกจากสถาบันเหล่านี้แล้ว คนเราจะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง จากการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นและจากการมีประสบการณ์กับกระบวนการทางการเมือง ในทุกขั้นตอนของชีวิต^๓ จะเห็นได้ว่าสถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนเป็นสถาบันถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองที่สำคัญ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสถาบันอื่น ๆ และครูก็เป็นตัวจักรสำคัญในโรงเรียนที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองไปสู่เยาวชนของชาติด้วย

จากการศึกษาวิจัยของ ดร.สุจิต บุญบงการ ได้พบว่า ระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัยไทยแบบที่เป็นอยู่เดิมมีลักษณะที่ไม่ค่อยจะเชื่ออำนาจต่อการอบรมกล่อมเกลานิเทศนักศึกษาของไทย ใหม่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะหลักสูตร การสอน กิจกรรมนอกหลักสูตร และการบริหารมหาวิทยาลัย ยังเป็นอุปสรรคต่อการปลูกฝังให้นักศึกษา มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบที่เชื่ออำนาจต่อบริการปกครองไทย^๔ นอกจากนี้ จากการวิจัยของ ดร.หินพันธ์ นาคะตะ พบว่าสถาบันการศึกษาของไทย โดยเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัย ยังคงสอนให้นิสิตนักศึกษามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเก่าอยู่ เช่นเดียวกับชาวไทยส่วนใหญ่ ซึ่งมีลักษณะไปในทางที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบใหม่ กล่าวคือคนไทยส่วนมากยังไม่ค่อยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเท่าใดนัก ในทางตรงกันข้ามกลับมีทัศนคติก่อนไปทางอำนาจนิยม วัฒนธรรมทางการเมือง

^๓ Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt, Political Socialization (Boston : Little, Brown and Company, 1969). and Herbert H. Hyman, Political Socialization (Glenco: The Free Press, 1959). อ้างใน หินพันธ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย: ความหมาย ปัจจัยเชื่ออำนาจ และการสร้างจิตใจ," วารสารธรรมศาสตร์, ๓ (กุมภาพันธ์, ๒๕๑๓), ๑๕.

^๔ Suchit Boonbongkarn, "Thai Student Political Interest and Attitudes," The Journal of Social Sciences, 6 (October, 1969), 164-87.

เมืองแบบนี้ เป็นผลมาจากกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ในสถาบันต่าง ๆ โดยทั่วไป สถาบันเหล่านี้มิได้ช่วยถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้แก่คนไทย ได้มากนัก^๕

นักวิชาการทั้งสองท่านที่กล่าวมาแล้ว ได้แสดงให้เห็นว่า สถาบันการศึกษาชั้นสูงของไทยกำลังประสบกับปัญหาการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยไปสู่บัณฑิตนักศึกษา ส่วนสถาบันการศึกษาชั้นรองลงมาก็กำลังประสบปัญหาอย่างเดียวกัน ถึงแม้ว่าปัญหาที่เรากำลังเผชิญอยู่จะมีหลายประการ แต่ประการที่สำคัญคือปัญหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของครุว่ามีลักษณะเช่นไร เพราะครูไทรโยหน่าที่และความรับผิดชอบบางส่วนให้เป็นผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ไปสู่เยาวชน ถ้าครูมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบตรงข้ามกับระบอบการปกครองที่เรากำลังยึดถืออยู่ หรือที่เรากำลังปรารถนาให้เป็นอยู่ เยาวชนของเราจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใด

เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ คณะอาจารย์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รายงานผลการวิจัยว่า แนวโน้มจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มาจนถึงปัจจุบันก็ยังสามารถเป็นประชาธิปไตยใกล้เคียงกับหลักเกณฑ์ของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันไม่ ความล้มเหลวของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยนั้น อาจมีสาเหตุหลายประการ ประการหนึ่งก็คือ สถาบันการศึกษาของไทยเป็นอุปสรรคอย่างสำคัญอันเนื่องมาจากการถ่ายทอดความคิดทางการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยไปให้เยาวชนของชาติต้องขึ้นอยู่กับครูสอน เป็นอันมาก และเท่าที่สัมผัสกับครูมากก็ปรากฏว่าบรรดาครูตามโรงเรียนต่าง

---

^๕ ทินพันธุ์ นาคะตะ, "ความชอบธรรมในการปกครอง : ปัญหาและความหวังของไทย," วารสารธรรมศาสตร์, ๕ (ตุลาคม, ๒๕๑๘), ๒ - ๗๑.

จังหวัดต่าง ๆ มิได้มีการสอนและฝึกให้เด็กมีลักษณะ เป็นประชาธิปไตย^๖ แสดงว่าปัญหาการ
 ภายทอวัฒนธรรมทางการ เมืองอยู่ที่ครู ผู้สอนโดยตรงถึงความเห็นของ นายเกรียง เอี่ยมสกุล
 อดีตอธิบดีกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการที่ว่า "แบบเรียนเป็นเครื่องมือประกอบการ
 สอนของครูเท่านั้น สิ่งทีเด็กจะได้ประโยชน์อย่างแท้จริงอยู่ที่วิธีการสอนและการอบรม"^๗

กล่าวคือ ครูมีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบใดก็จะถ่ายทอดให้เด็กแบบนั้น โดยสังเกต
 จากวิธีการ สอนวิชาสังคมศึกษาเป็นจุดสำคัญ ถึงแม้ว่าครูส่วนมากที่ได้รับการสัมภาษณ์ จะ เชื่อ
 ว่า ตนได้สอดแทรกวิธีการแบบประชาธิปไตยลงไปในการสอนวิชาต่าง ๆ ที่ตนรับผิดชอบอยู่แล้ว
 และก็พยายามที่จะให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างมาก แต่ครูเป็นจำนวนร้อยละ
 ๒๒.๒๒ เห็นว่า เด็กนักเรียนส่วนใหญ่ไม่ชอบแสดงความคิดเห็นของตนเอง เมื่อเป็นเช่นนั้น
 การสอดแทรกวิธีการแบบประชาธิปไตยของครู เพื่อให้นักเรียนได้รับไป เป็นแนวปฏิบัติยังไม่
 ประสบความสำเร็จ^๘ ในแง่นี้อาจจะ เป็นไม่ไ้กว่าครูส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ วัฒนธรรมทางการ เมือง
 ที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยก็ได้ ซึ่งในเรื่องนี้แม้จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่
 คำตอบ

ผลงานการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการบ่งบอกถึงบทบาทของครูว่า
 มีส่วนช่วยปลูกฝังวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบหนึ่งแบบใดในการสอนและการ เรียน โดยครู

^๖ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ลักษณะบางประการ ของสถาบันสังคม
 ไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์,
 ๒๕๑๕), หน้า ๑๕๕ - ๒๓.

^๗ ชูเกียรติ อุทกะพันธุ์ และอิสระ ปันนุก, "สัมภาษณ์นายเกรียง เอี่ยมสกุล,"
วิทยาสาร, ๒๓ (กรกฎาคม, ๒๕๑๕), ๘.

^๘ คณะรัฐศาสตร์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๒๓.

สามารถที่จะสอดแทรกวิธีการประชาธิปไตยลงไปในวิชาต่าง ๆ สอนให้นักเรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นในการเรียนให้มากขึ้น และอาจฝึกหัดให้เด็กนักเรียนรู้จักรับผิดชอบตนเอง รู้จักปกครองตนเอง^๘ การกระจายความรู้ทางการเมืองและระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงเห็นควรที่จะอาศัยครู เป็นผู้ช่วยเหลือ คือครูต้องพยายามปลูกฝังประชาธิปไตยให้แก่เด็กเรียน^{๑๐}

สภาพของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นพอสรุปได้สามประเด็น กล่าวคือในประเด็นแรก จากผลงานการวิจัยหลายฉบับยืนยันว่า ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย ประเด็นที่สอง จากผลงานการวิจัยเช่นกันที่พบว่า ครูไทยส่วนใหญ่ยังไม่ประสบความสำเร็จในการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองที่รัฐต้องการให้แก่เยาวชนของชาติ ตลอดจนประชาชนส่วนใหญ่ทั่วไป และในประเด็นสุดท้าย นักวิชาการทางการศึกษาค้นคว้านโยบายระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยและการเมืองแบบประชาธิปไตยไปสู่เยาวชนในวันนี้ให้ครูแทบทั้งสิ้น

ปัญหาในประเด็นที่ ๒ และ ๓ มีความผูกพันกับปัญหาในประเด็นแรกอย่างมาก เพราะในขณะนี้เรายังไม่มีผลงานการวิจัยของนักวิชาการใด ที่จะบอกให้เราทราบได้ว่า ครูไทยส่วนใหญ่จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใด ฉะนั้น ในการที่เราจะมอบความรับผิดชอบ อันเป็นภาระที่นับว่าสำคัญยิ่งคือการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองที่พึงประสงค์ไปสู่เด็กนักเรียน ไปให้กับผู้ที่เราไม่เคยรู้จักก่อนเลยว่า จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้อ

^๘ คุรุสภา, "โรงเรียนกับการปลูกฝังประชาธิปไตยในแง่หลักสูตรและวิธีสอน," วิทยากรย, ๒๘ (พฤษภาคม, ๒๕๑๓), ๒๘ - ๓.

^{๑๐} จันทวันทพบุรี, "คู่มือแนะแนวประชาธิปไตยในโรงเรียน สำหรับครูโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา," (เอกสารโรเนียว.) อ้างใน คณะรัฐศาสตร์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๓๒.

อำนาจต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยหรือไม่ จะมีได้ เป็นการวางแผนที่ผิดเป้าหมายหรือ
 ทั้งยังเป็นการเสี่ยงที่เกินกว่าเหตุ อย่างน้อยที่สุด เราควรจะทราบวามันที่เรามอบภาระไปให้
 นั้นมีจิตใจทางการเมืองแบบใด เพื่อเป็นข้อชี้แจงว่า การพัฒนาทางการเมืองของไทยในอนาคต
 จะไม่ล้มเหลวอย่างที่มาฆาในอดีต

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในบรรดาประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งกำลังประสบปัญหา
 ในการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง ปัญหาในการพัฒนาประเทศดังกล่าวมีองค์ประกอบที่
 สำคัญอย่างน้อย ๓ ประการ กล่าวคือ ประการแรกเป็นปัญหาการพัฒนาสังคม ประการที่
 สองเป็นปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจ และประการสุดท้ายเป็นปัญหาการพัฒนาทางการเมือง
 โดยเฉพาะในประการสุดท้าย มีปัจจัยหลายประการซึ่งได้ผลต่อการพัฒนาทางการเมือง
 เป็นต้นว่า พายี ถือว่าการพัฒนาทางการเมืองขึ้นอยู่กับความก้าวหน้าทางกฎหมาย ^{๑๑} **เจเมี**
รัฐธรรมนัญญู การเลือกตั้งเป็นครั้งคราวและการแบ่งอำนาจของสถาบันต่าง ๆ โคลแมนถือว่า
 ขึ้นอยู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ^{๑๒} ไบรแบนติ ถือว่าขึ้นอยู่กับความสามารถทางการบริหาร

^{๑๑} Lucian W. Pye, Aspects of Political Development (Boston: Little, Brown and Company, 1966), p. 38.

^{๑๒} James S. Coleman, "The Political Systems of the Developing Areas," in The Political of Developing Areas, ed. by Gabriel A. Almond and James S. Coleman (New Jersey : Princeton University Press, 1960), pp. 532 - 76. อ้างใน **ทินพันธ์ นาคะตะ**, "การพัฒนาทางการเมือง : บทวิเคราะห์และสำรวจเอกสารทางวิชาการ," พัฒนบริหารศาสตร์, ๑๘ (มกราคม, ๒๕๑๒), ๘๑.

อันถึงขั้น ถือว่าขึ้นอยู่กับกรอบแบบประชาธิปไตย การแบ่งแยกหน้าที่ของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ และบูรณาภาพแห่งชาติ แต่ลาปาลอมบารา และ วินเนอร์ ถือว่าขึ้นอยู่กับการมีพรรคการเมือง ส่วน เลอร์เนอร์ และ คัทไรท์ ถือว่าขึ้นอยู่กับความเจริญของระบบสังคม ^{๑๓}

นอกจากนี้ยังมีนักรัฐศาสตร์อีกหลายคนสนับสนุนว่า การพัฒนาทางการเมืองขึ้นอยู่กับความเจริญของวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งเป็นกระบวนการที่คนเรามีความคิดความอ่านที่มีเหตุผล รู้จักการวิจารณ์และวิเคราะห์ และมองโลกตามความเป็นจริง เป็นต้นว่า อัลลันดัล และ เวอร์บา พบว่าความอยู่รอดของประชาธิปไตยในสังคมใด ๆ ย่อมต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และอาศัยการมีความรู้สึกนึกคิดในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในสังคมนั้น ๆ เป็นสำคัญ สำหรับเวอร์บาและพาย กล่าวว่าการพัฒนาทางการเมืองขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองของส่วนต่าง ๆ ของสังคม สิ่งเหล่านี้ย่อมได้รับอิทธิพลจากกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของประเทศเป็นอันมาก ส่วนอัลลันดัลและเพาเวล เช่นว่าการมีวัฒนธรรมทางการเมือง

^{๑๓}

Ralph Braibanti and others, eds., Political and Administrative Development (Durham : Duke University Press, 1969); Samuel P. Huntington, "Political Development and Political Decay," World Politics, 17 (April, 1965), 386 - 430; Joseph G. LaPalombara and Myron Weiner, eds., Political Parties and Political Development (New Jersey : Princeton University Press, 1966); Daniel Lerner, The Passing of Traditional Society : Modernizing the Middle East (Illinois : Free Press, 1958); and Phillips Outright, "National Political Development: Measurement and Analysis," American Sociological Review, 28 (April, 1963), 253 - 64. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๐ - ๒.

ที่มีเหตุผล เป็นเครื่องชี้อย่างหนึ่งของการพัฒนาทางการเมือง^{๑๔} และทั้ง คร. สุจิต บุญบงการ และ คร. ทินพันธุ์ นาคะตะ ได้พบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองและกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองในระหว่างนิสิตนักศึกษาไทย ยังเป็นอุปสรรคต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยอยู่ไม่น้อย

วัฒนธรรมทางการเมืองมิใช่จะมีความสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองแค่นี้เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีผลต่อเสถียรภาพของการปกครองทุกระบบ เนื่องจากเสถียรภาพทางการเมืองส่วนหนึ่ง ขึ้นอยู่กับการที่คนส่วนใหญ่ในสังคมทั้งที่เป็นชนชั้นปกครองและประชาชนทุกอาชีพ มีวัฒนธรรมหรือความคิดเห็นทางการเมือง ในทางที่สอดคล้องกับการปกครองระบบดังกล่าว ความสำเร็จทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยกำลังยี่ดื้ออยู่ จึงคงอาศัยพลเมืองส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อหลักแห่งความชอบธรรมทางการเมืองแบบนั้นด้วย^{๑๕}

---

^{๑๔} Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture : Political Attitudes and Democracy in Five Nations (Boston : Little, Brown and Company, 1965); Lucian W. Pye and Sidney Verba, eds., Political Culture and Political Development (New Jersey : Princeton University Press, 1965); and Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Jr., Comparative Politics : A Development Approach (Boston : Little, Brown and Company, 1963), pp. 23 - 5, 50 - 63. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒ - ๘.

^{๑๕} James W. Prothro and Charles M. Grigg, "Fundamental Principles of Democracy : Bases of Agreement and Disagreement," Journal of Politics, 22 (May, 1960), 276 - 94. อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, "ความชอบธรรม....", หน้า ๘๒ - ๘.

การที่จะให้พลเมืองส่วนใหญ่ของชาติมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยได้นั้น กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง เมืองจึงนับว่ามีความสำคัญมากและมีด้วยกันหลายขั้นตอน ตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน สถานที่ทำงาน ไปจนถึงชุมชนที่อยู่อาศัย ขั้นตอนที่สำคัญมาก ขั้นตอนหนึ่งคือโรงเรียนซึ่งมีครู เป็นสถาบันหลักในการอบรมกล่อมเกล่าเด็กนักเรียน ในระบบการศึกษาของไทยนั้น เราจะสังเกตเห็นได้ว่า ครูเป็นผู้มีอิทธิพลสูงสุดต่อนักเรียนในส่วนที่เกี่ยวกับความรู้ ค่านิยม ทัศนคติ ความเชื่อ รวมไปถึงสภาพจิตใจของเยาวชนด้วย ทั้งนี้ เพราะเด็กไทยได้รับอิทธิพลทางความคิดและคุณธรรมจากครอบครัวน้อย เนื่องจากในระบบครอบครัวซึ่งมีลักษณะตามสบายอย่างของไทย พ่อแม่จึงมักไม่ค่อยอบรมกล่อมเกล่าหรือปลูกฝัง ค่านิยมแก่เด็กในลักษณะที่เอาจริงเอาจัง จากสาเหตุดังกล่าวนี้ โรงเรียนจึงน่าจะมีอิทธิพลต่อความคิดความอ่านของเด็กมาก อย่างน้อยที่สุดในระยะแรกเริ่ม คือในขั้นประถมศึกษา และมีมัธยมศึกษา ยิ่งกว่านั้นในระบบการศึกษาของไทย หนังสือ หอสมุด อุปกรณ์การเรียน ยังมีจำกัดอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้ครูจึงเป็นตัวยืนในการให้การศึกษาอบรมทั้งในดานวิชาการ และหน้าที่ศีลธรรม แก่นักเรียนมากกว่าในโรงเรียนของประเทศที่พัฒนาแล้ว ครูไทยจึงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กทั้งในดานปริมาตรและคุณภาพ ๑๖

เมื่อครูมีความสำคัญถึงเพียงนี้ จึงน่าที่จะศึกษาให้ลึกซึ้งลงไปในด้านที่เกี่ยวกับการมีวัฒนธรรมทางการเมืองของครู เนื่องจากจำนวนนักศึกษามหาวิทยาลัยในสถาบันผลิตครูภาคปกติ ในช่วงระยะเวลา ๗ ปีที่ผ่านมานี้ คือตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๗ นั้น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาในระดับ ป.กศ. ป.กศ.สูง และ ก.ศบ. ยิ่งเมื่อพิจารณาจำนวนนักศึกษามหาศำในชวงระยะเวลาดังกล่าว จะเห็นได้ว่าจำนวนนักศึกษามหาศำเพิ่มเป็นทวีคูณไม่ว่าจะเป็นในระดับใด เมื่อเทียบกับเป้าหมายการผลิตครูตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

๑๖ กมล สมวิเชียร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖), หน้า ๑๒๒.

พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๘ ระยะที่ ๓ จะเห็นว่าเกินเป้าหมายที่กำหนดไว้ถึง ๑ ใน ๔^{๑๗}
ดังปรากฏในตารางที่ ๑ และ ๒

ตารางที่ ๑

จำนวนนักเรียนครูในภาคปกติตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๗

ระดับการศึกษา	ปีการศึกษา						
	๒๕๑๑	๒๕๑๒	๒๕๑๓	๒๕๑๔	๒๕๑๕	๒๕๑๖	๒๕๑๗
ป.กศ.	๑๘,๓๐๑	๒๒,๐๘๒	๒๒,๕๖๒	๓๒,๐๕๘	๓๔,๘๖๔	๓๘,๕๕๕	๔๒,๗๐๓
ป.ป.	๑,๒๔๖	๒,๘๗๓	๒,๗๔๑	๒,๗๖๓	๓,๗๑๕	๔,๓๗๘	๓,๒๐๔
ป.กศ.สูง	๕,๑๒๓	๖,๑๑๗	๗,๕๓๗	๕,๕๓๕	๑๐,๘๐๕	๑๓,๓๒๖	๑๓,๕๗๘
ปริญญาตรี(๔ ปี)	๓,๓๘๕	๔,๐๗๕	๕,๒๑๓	๗,๖๑๗	๘,๒๐๕	๘,๕๓๒	๕,๕๕๗
ปริญญาตรี(๒ ปี)	๔๕๒	๑,๐๖๗	๑,๕๖๕	๑,๘๓๗	๓,๑๗๓	๓,๒๐๓	๓,๖๗๘
รวม	๒๘,๕๐๗	๓๖,๒๑๘	๔๔,๐๑๘	๕๓,๘๐๘	๖๐,๗๖๖	๖๘,๗๗๓	๗๓,๕๖๐

ที่มา : กัดแปลงมาจากสมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, เรื่องเดียวกัน,
หน้า ๒๕๘.

^{๑๗} สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย, การปฏิรูปการศึกษา (กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๒๕๗.

ตารางที่ ๒

จำนวนนักเรียนครูในภาคค่ำ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๗

ระดับการศึกษา	ปีการศึกษา						
	๒๕๑๑	๒๕๑๒	๒๕๑๓	๒๕๑๔	๒๕๑๕	๒๕๑๖	๒๕๑๗
ป.กศ.	๕๒๔	๖,๖๖๗	๑๗,๒๖๔	๒๗,๗๕๗	๕๐,๐๖๔	๕๙,๙๗๘	๕๐,๗๙๓
ป.ป.	๒๗๐	๓,๙๙๓	๖,๒๕๙	๙,๓๘๕	๑๓,๖๖๕	๑๙,๘๐๒	๒๖,๔๔๕
ป.กศ. สูง	๒,๖๕๖	๙๘๙	๖๐๗	๕๖๓	๓๓๖	๒๔๕	๑๓๗
ปริญญาตรี (๔ ปี)	--	๓๒๓	๕๕๕	๓๗๖	๔๑๑	๔๒๐	๔๑๐
ปริญญาตรี (๒ ปี)	--	๓,๔๖๕	๕,๒๔๒	๖,๗๕๑	๘,๕๓๐	๑๐,๗๔๘	๑๑,๙๕๑
รวม	๓,๔๕๐	๑๕,๒๓๖	๒๙,๖๒๗	๔๔,๗๙๒	๗๓,๐๐๖	๙๑,๑๙๓	๘๙,๖๘๖

ที่มา : กักแปลงมาจาก เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

เมื่อมีการผลิตครูมากมายเกินความจำเป็นแบบนี้ ทำให้กระบวนการเรียนรู้ การสอบ หลักสูตรและการวัดผลที่ใช้อยู่จึงค่อนข้างจะหละหลวม ไม่จริงจังและขาดมาตรฐาน อันไม่ก่อให้เกิดสำเร็จการศึกษาเกิดความมั่นใจที่จะออกไปปฏิบัติหน้าที่ของครู ทั้งยังไม่ส่งเสริมความคิดอิสระและความคิดริเริ่มอย่างมีเหตุมีผลแก่นักศึกษากรุเท่าที่ควร นอกจากนั้นยังมีการอบรมครูประจำการและการสอบวิชาครูในปัจจุบัน เพื่อมุ่งส่งเสริมให้ครูได้เพิ่มพูนวิทยฐานะและมีผลตอบแทนทางวัตถุ ยิ่งกว่าจะคำนึงประโยชน์ที่นักศึกษาจะได้รับ เนื้อหาสาระของหลักสูตรจึงไม่มีใครจะสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์แห่งการศึกษาที่ได้ตั้งขึ้น^{๑๘} ยิ่งไปกว่านั้น ยังปรากฏว่ามี

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๐.

การบรรจุครูไม่มีวุฒิในโรงเรียนประเภทต่าง ๆ อีกมาก กล่าวคือ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ มีครูไม่มีวุฒิหรือมีวุฒิต่ำกว่า ป.กศ. อยู่ถึง ๘๐,๕๕๐ คน ส่วนใหญ่เป็นครูในโรงเรียนประชาบาลถึง ๔๘,๘๓๐ คน และครูในโรงเรียนราษฎร์อีก ๒๒,๕๒๕ คน ส่วนที่เหลือเป็นโรงเรียนรัฐบาล ๑๕

ความสำคัญของปัญหาจึงมาอยู่ตรงที่ว่า ในสังคมไทยเราถือว่าครู เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้นำของเยาวชนที่กำลังรับผิดชอบอนาคตของประเทศ และเป็นผู้ที่จะต้องถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยให้แก่เยาวชนของชาติ แต่การผลิตครูมามากมายโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพเช่นนี้ และครูบางส่วนก็ไม่ค่อยมีคุณภาพอยู่แล้ว ทำให้ไม่แน่ใจว่าครูจะมีบุคลิกภาพและทัศนคติทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยหรือไม่ เพราะแม้แต่หน่วยงานการศึกษาโดยตรงยังไม่มั่นใจในเรื่องเหล่านี้ ซึ่งคงเนื่องมาจากการสังเกตการณ์เป็นระยะมา หากได้มีการวิจัยอย่างถาวรทั่ว เหมือนอย่างการวิจัยนิสิตนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยของ ดร.สุจิต บุญบงการ และ ดร.หินพันธุ์ นาคะตะ ซึ่งถ้าครูไทยส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยแล้ว การพัฒนาทางการ เมืองและการ สร้างเสถียรภาพทางการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือการสร้าง ความชอบธรรมทางการปกครองของไทย ก็จะไม่ประสบความสำเร็จได้ยาก

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

สืบเนื่องมาจากสภาพของปัญหาและความสำคัญของปัญหาที่จะทำการวิจัย เราจึงมุ่งที่จะศึกษาให้รู้ว่า จริงหรือไม่ ที่ครูส่วนใหญ่ในกรุงเทพมหานคร มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยที่ค่อนข้างต่ำ และมีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบเผด็จการ ที่ค่อนข้างสูง นอกจากนั้น เรายังใคร่อยากจะทราบเงื่อนไขทางสังคมบางประการ อันเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม ความเชื่อและทัศนคติทางการ เมืองว่า จะมีอิทธิพลต่อครูหรือไม่ เงื่อนไขทาง

สังคมที่เราสนใจมากที่สุด คือประเภทของโรงเรียนระดับการศึกษาและเพศ

ในเรื่องเกี่ยวกับประเภทของโรงเรียนนั้น เรามุ่งความสนใจไปสู่โรงเรียนรัฐบาล และโรงเรียนราษฎร์สายสามัญ เพราะครูในโรงเรียนทั้งสองประเภทนี้มีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ครูในโรงเรียนรัฐบาลนั้นเป็นข้าราชการ ส่วนครูในโรงเรียนราษฎร์นั้นเป็นลูกจ้างของเอกชน ดังนั้น เราจึงต้องการทราบว่า ครูที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ จะมีความแตกต่างกันหรือไม่

เนื่องจากการศึกษาทำให้บุคคลมีความรู้ทางการเมืองดีขึ้นและมีความเชื่อมั่นสูงในบทบาททางการเมืองของตน การศึกษาจึงมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติ ค่านิยมและบุคลิกภาพของครู และก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่แตกต่างไปจากบุคคลที่มีการศึกษาที่ต่ำกว่า เราจึงอยากจะทราบว่า จริงหรือไม่ที่ยังมีการศึกษาสูงขึ้น ครูที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยยังมีมากขึ้น และแบบเผด็จการยังมีน้อยลง ^{๒๐}

นอกจากนั้น เรายังอยากรู้ว่า จริงหรือไม่ที่ว่า ครูชายและครูหญิงที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ จะมีความแตกต่างกัน เพราะจากผลงานการวิจัยหลายฉบับต่างระดับถึงความแตกต่างในทัศนคติทางการเมืองของเพศทั้งสองนี้ เป็นแต่ศึกษาในกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่มีอายุกลุ่มครู ในอีกประการหนึ่ง ลักษณะการอบรมกล่อมเกลาสังคมไทยที่มีคือเพศชายและหญิงยังมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะสังคมไทยในชนบท จะเห็นได้ชัดกว่าสังคมไทยในเขตชุมชน ^{๒๑} นอกจากนั้นการศึกษาแยกเป็นแต่ละเพศนี้ ยังได้ประโยชน์ในการวิจัยมากกว่าเพราะครูหญิงมีมากกว่าครูชาย การศึกษาแยกออกเป็นสองเพศนี้ จึงตรงสภาพของปัญหาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

^{๒๐} จะทำการศึกษาอย่างละเอียดในบทที่ ๓.

^{๒๑} มีรายละเอียดในบุญเติม ไพเราะ, "สถานภาพและบทบาทของสตรีในสังคมไทย," วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕.)

ขอบเขตของการศึกษา

วัฒนธรรมทางการ เมืองที่จะทำการศึกษาวิจัย จะศึกษาเฉพาะวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ โรงเรียนที่ทำการวิจัยแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ โรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีขอบเขตดังนี้

โรงเรียนรัฐบาลหมายถึงโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญ สังกัดกองมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนกลาง

โรงเรียนราษฎร์หมายถึงโรงเรียนที่ดำเนินการโดยเอกชน หรือหมู่คณะใดคณะหนึ่งที่มีใ้หน่วยราชการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

โรงเรียนทั้งสองประเภทนี้ จำกัดเฉพาะโรงเรียนที่สอนชั้นสามัญระดับใดระดับหนึ่ง คือตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ หรือตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ ส่วนครูที่จะนำมาเป็นประชากรในการให้กรออกแบบสอบถามนั้น เป็นครูชายและครูหญิง ที่สอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เท่านั้น

เนื่องจากการจำกัดครูที่สอนเฉพาะชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและปลายทำให้การจำแนก ระดับการศึกษาของครูออกเป็น ๓ ระดับ อย่างไรก็ตามการจำแนกระดับวุฒิครูของ ประสงค์ ราชณสุข จึงทำได้ กล่าวคือ ประสงค์ได้จำแนกวุฒิครูออกเป็น ๓ ระดับดังนี้ ^{๒๒}

วุฒิครูระดับที่ ๑ คือระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาหรือเทียบเท่า ได้แก่
วุฒิครู ป.ป. พ.ป. และ ป.กศ. ต้น

001933

^{๒๒} ประสงค์ ราชณสุข, "ทัศนคติของครูต่อการสอนวิชาภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนรัฐบาล จังหวัดพระนครและธนบุรี," วารสารวิจัยทางการศึกษา, ๒(มกราคม-เมษายน, ๒๕๐๗), ๕.

วุฒิศรระดับที่ ๒ คือระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่า ได้แก่ วุฒิป.ม.
ป.วศ. และ อ.กศ.

วุฒิศรระดับที่ ๓ คือระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ได้แก่ วุฒิป.บ. กศ.บ. ศศ.บ.
อ.บ. และ กษ.บ.^{๒๓}

เมื่อได้มีการเก็บข้อมูลมาเรียบร้อยแล้ว ปรากฏว่าวุฒิศรระดับที่ ๑ ในโรงเรียน เหล่านี้มีน้อยมาก สอบถามอาจารย์ใหญ่และผู้อำนวยการของโรงเรียนที่ไปเก็บข้อมูลมา ได้ ความว่า ระดับการศึกษาของครูที่สอนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในวุฒิศรระดับที่ ๒ และ ๓ จะมีส่วนน้อยมากที่อยู่ในวุฒิศรระดับที่ ๑ ดังนั้น โดยแนวความคิดแล้วสมควรที่จะแบ่งออกเป็น สามระดับการศึกษา แต่โดยความเป็นจริงไม่สามารถกระทำได้ จึงขอแบ่งออกเป็นสอง ระดับการศึกษา กล่าวคือ วุฒิศรระดับที่ ๑ จะรวมระดับประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา กับ ระดับอนุปริญญาหรือเทียบเท่าเข้าด้วยกัน ส่วนวุฒิศรระดับที่ ๒ คือระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

ในทำนองเดียวกัน การวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถที่จะจำแนกครูออกเป็นครูที่สอนสังคมศึกษากับครูที่ไม่สอนสังคมศึกษา เพราะมีจำนวนน้อยเกินไป อีกประการหนึ่งครูในแต่ละโรงเรียน มักสอนหลายวิชา มีได้สอนเพียงวิชาใดวิชาหนึ่ง และอาจต้องสอนหลายชั้นและหลายระดับ

ประโยชน์ของการศึกษา

ประชาธิปไตยเป็นทั้งอุดมคติ วิธีชีวิตและระบบการเมืองการปกครองที่สังคมต่าง ๆ ส่วนมากพยายามที่จะยึดถือเป็นหลักในการบริหารประเทศ อย่างน้อยที่สุดประชาธิปไตยก็มี ประโยชน์อยู่ ๓ ประการคือ ประการที่หนึ่ง ป้องกันการใช้อำนาจอันไม่เป็นธรรมของ เจาหน้าที่ และการปกครองที่ไม่ถูกต้องยุติธรรม ประการที่สอง ไซเป็นกระบวนความ

^{๒๓}อักษรย่อของวุฒิศรป.บ.คือวุฒิป.บ.เต็มอยู่ที่ภาคผนวก ข.

ชอบธรรมตามกฎหมาย เพื่อปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของชนหมู่น้อย และประการสุดท้าย ประชาชนมีโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็น เพื่อชักจูงให้เป็นไปตามความต้องการของตน โดยการถกเถียงกันอย่างสันติวิธีในทางการเมือง^{๒๔} ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีความปรารถนาที่จะธำรงไว้ซึ่งระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยตลอดไป แต่ความมั่งคั่งของประชาธิปไตยในสังคมใด ๆ ย่อมต้องอาศัยการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของราษฎรในสังคมนั้น ๆ เป็นสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ ประโยชน์โดยตรงอยู่ที่ว่า เพื่อทำการวิจัยให้สอดคล้องกับการวิจัยที่ทำมาแล้วในอดีต ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมือง การสะสมขุมลึ้มใหม่ ๆ การวิจัย จะทำให้เรามีประชากรใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ยิ่งจะทำให้การวิเคราะห์ความมั่งคั่งของประชาธิปไตยของไทยได้ดียิ่งขึ้น การสะสมความรู้ทางการเมืองจึงมีความสำคัญยิ่งสำหรับการศึกษารเมืองในอนาคต

ประโยชน์ประการต่อมา เนื่องจากการอบรมรทดลองในระดบโรงเรียนก่อนที่จะถึงระดับมหาวิทยาลัยนั้น มีความสำคัญต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนค่อนข้างมาก เกือบทุกประเทศได้ให้ความสำคัญอย่างมากในด้านการอบรมทางการเมืองในโรงเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา เพื่อปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติทางการเมืองรวมทั้งวัฒนธรรมทางการเมืองด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการเมืองนั้น ๆ เป็นต้นว่า ในสหรัฐมีการอบรมรทดลองนักเรียนให้รู้จักคุณค่าของประชาธิปไตย และเลื่อมใสในสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ประเทศไทยก็ได้นำเอาวิธีการอบรมนักเรียนให้มีความเชื่อมั่นในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่การอบรมดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพมากนัก^{๒๕} เพราะนอกจากระบบการเมือง

^{๒๔} Henry B. Mayo, An Introduction to Democratic Theory (New York : Oxford University Press, 1960), p. 17.

^{๒๕} สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย," ใน วรรณไวทยาการ : รัฐศาสตร์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๒๐.

ของไทยไม่อำนวยให้แล้ว ครูไทยยัง เป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้กลายเป็นเช่นนั้นได้เหมือนกัน
อย่างไรก็ตาม เรายังไม่อาจยืนยันในข้อสันนิษฐานนี้ จนกว่าจะได้มีการวิจัยอย่างทั่วถวนและ
ถูกต้องเสียก่อน จึงต้องมีการศึกษาใหญ่แนวๆ บรรดาครูส่วนใหญ่จะเป็นอุปสรรคต่อการ
อบรมกล่อมเกลாதทางการ เมืองให้เด็กนักเรียนมีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตย
หรือไม่

ประโยชน์ที่จะได้รับอีกอย่างหนึ่งคือการชี้ให้เห็นว่า ในขณะนี้ครูส่วนใหญ่มีวัฒนธรรม
ทางการ เมืองที่เอื้ออำนวยต่อแผนการศึกษาแห่งชาติหรือไม่ ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางรากฐานการศึกษาของไทยเป็นต้นมา เราเพิ่มมีแผนการศึกษา
แห่งชาติเพียง ๓ ฉบับ กล่าวคือแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๕๔ ฉบับที่ ๒
พ.ศ. ๒๕๐๓ และฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๕

แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๑ ได้กำหนดความมุ่งหมายในการศึกษาของชาติไว้ว่า
"รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองได้รับการศึกษาพอเหมาะแก่อัธภาพเพื่อทุกคนได้เป็นพลเมืองดี
มีร่างกายแข็งแรงและพละทานมัธยม" มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพ และมี
จิตใจเป็นนักประชาธิปไตย" ^{๒๖} ส่วนแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ ๒ ได้ระบุความมุ่ง
หมายของการศึกษาไว้ว่า "รัฐมีความมุ่งหวังให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามสมควรแก่
อัธภาพ เพื่อให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีวัฒนธรรม มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ
มีสุขภาพสมบูรณ์ และมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย" ^{๒๗}

^{๒๖} กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๕๐๓

(พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๓), หน้า ๓๖๔.

^{๒๗} กระทรวงศึกษาธิการ, เอกสาร การศึกษาฉบับที่ ๒ แผนการศึกษาแห่งชาติ

(พระนคร : โรงพิมพ์ ร.ส.พ., ๒๕๐๔), หน้า ๓๑.

ในแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ ๓ นี้ ได้กำหนดนโยบายการศึกษาไว้เพียง ๕ ปี คือตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๙ รวม ๕ ข้อ ข้อที่นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบการเมืองการปกครองของไทย คือ ข้อ ๑ ซึ่งมีใจความดังนี้ "ปรับปรุงการศึกษาให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศพร้อมทั้งคำนึงถึงการปลูกฝังพลเมืองให้มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสังคมและต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ส่งเสริมค่านิยมที่เหมาะสมกับสังคมประชาธิปไตย เพื่อการดำรงรักษาซึ่งเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติในภาวะของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง" ๒๘

ตลอดระยะเวลา ๒๕ ปีที่ผ่านมา รัฐบาลไทยทุกชุดได้ตั้งเจตนารมณ์ที่จะให้ประชาชนเข้าใจว่า ระบบประชาธิปไตยนั้นเป็นระบบการปกครองที่ประเทศไทยมุ่งหวัง และรัฐบาลปรารถนาที่จะให้ครูไทยทุกคนอบรมกล่อมเกลาให้เยาวชนมีจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย ฉะนั้นรัฐจึงต้องการครูที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยด้วย การทำวิจัยในครั้งนี้จะเป็นคำตอบอย่างที่สำคัญสำหรับปัญหาเหล่านี้

ก่อนที่เราจะได้ตั้งสมมติฐานสำหรับการศึกษาในขั้นต่อไป เราจะได้ศึกษาแนวความคิดต่าง ๆ ที่จะมาใช้ในการวิจัยและวิเคราะห์ในบทต่อไป แนวความคิดเหล่านี้จะประกอบด้วยทฤษฎีเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ และทฤษฎีการอบรมกล่อมเกลา (Socialization) ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับทฤษฎีแรก และมีความผูกพันกับกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองของครูด้วย

แนวความคิดในการวิจัย

ประชาธิปไตยและเผด็จการ

นักรัฐศาสตร์หลายท่านมีความเชื่อว่า โดยประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ สังคมต่าง ๆ จะมีการพัฒนาไปสู่การปกครองแบบประชาธิปไตย^{๒๘} ถ้าจะพิจารณาในทางประวัติศาสตร์จะพบว่า ประชาธิปไตยเกิดจากการต่อสู้ของการปกครองของบุคคลคนเดียวหรือคณะบุคคลคนเดียว และประชาธิปไตยได้เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งผู้ชนรวมกันอยู่เป็นกลุ่มก่อน นครรัฐต่าง ๆ ของกรีกในสมัยโบราณก็ปกครองระบอบประชาธิปไตยและประชาธิปไตยมักจะมีวิวัฒนาการในด้านการพาณิชย์และการเดินเรือ แต่ในสมัยนั้นนครรัฐต่าง ๆ ยังใช้ระบบทาสอยู่ ซึ่งไม่มีฐานะเป็นพลเมืองและไม่มีส่วนร่วมในการปกครองทั้งสิ้น ทั้งที่คนเหล่านี้เกิดและตายในนครรัฐแห่งนั้น เราจึงไม่อาจกล่าวได้เต็มปากว่า นครรัฐของกรีกโบราณมีการปกครองแบบประชาธิปไตย ในความหมายที่เข้าใจกันในปัจจุบัน การปกครองแบบประชาธิปไตยที่เข้าใจอยู่ทุกวันนี้มีวิวัฒนาการมาไม่เกิน ๔๐๐ ปี^{๓๐} อันที่จริงแล้วระยะเวลาดังกล่าวนี้ว่าสั้นมาก หากเทียบกับการปกครองแบบเผด็จการ ซึ่งมีอิทธิพลไม่น้อยในโลกปัจจุบัน ตลอดเวลาที่ผ่านมามีประชาธิปไตยค่อย ๆ เจริญเติบโตขึ้นมาจากเชื้อแห่งความคิดอันเป็นนามธรรมของนักปราชญ์กลุ่มหนึ่ง เป็นต้นว่า จอห์น ล็อก, จัน จาค รูสโซ และมองเตสกีเออ

---

^{๒๘} เป็นคนว่า David. Apter, The Politics of Modernization (Chicago : University of Chicago Press, 1965). and Fred. R. Von der Mehden, Politics of the Developing Nations (Englewood Cliffs : Prentics - Hall, 1964).

^{๓๐} กมล สมิวัเชียร, เรื่องเดิม, หน้า ก.

ถัดจากนั้นก็เกิดการปฏิวัติในสหรัฐ ติดตามด้วยการปฏิวัติในฝรั่งเศส ซึ่งเป็นการเริ่มต้นแห่งประชาธิปไตยสมัยใหม่ และต่อจากนั้นประชาธิปไตยก็แพร่หลายไปสู่ประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปและอเมริกา ในหลายประเทศประชาธิปไตยของมวลชนคลุกคลานมาตลอด แต่อีกหลายประเทศโดยเฉพาะในยุโรปตอนเหนือ อังกฤษ และอเมริกาเหนือ การปกครองระบอบนี้ได้หยั่งรากลึกเป็นปึกแผ่น ก่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอันไพศาล ในขณะเดียวกันนั้น ประชาธิปไตยก็ต้องเผชิญกับปัญหาทั้งภายในและภายนอกตลอดมา ประชาธิปไตยถูกรุกรานในสงครามโลกครั้งที่ใหญ่ ๒ ครั้ง ในครั้งสุดท้าย ประชาธิปไตยถูกทำลายจากลัทธิเผด็จการ แบบฟาสซิสต์และแบบนาซี แต่เนื่องจากพวกนาซีเยอรมันและฟาสซิสต์อิตาลีแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง และประเทศฝ่ายประชาธิปไตยและฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ การที่ประชาธิปไตยถูกทำลายจากลัทธิดังกล่าวจึงหมดไป แต่กลับมีคู่แข่งอันคึกคัก เกรงขามของประชาธิปไตยคือการปกครองแบบเผด็จการ เบ็ดเสร็จหรือแบบคอมมิวนิสต์ ซึ่งได้เจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วภายหลังจากที่เลนินได้ทำการปฏิวัติสำเร็จในรัสเซียในปี ค.ศ. ๑๙๑๗ อนาคตจะเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าประชาธิปไตยหรือคอมมิวนิสต์จะยิ่งใหญ่กว่ากัน

ในปัจจุบันนี้ ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองแบบอุดมการณ์ที่ประเทศต่าง ๆ นำไปยึดถือและปฏิบัติตาม โดยนำประชาธิปไตยไปตีความหมายออกเป็นหลายอย่าง แต่กล่าวโดยสรุป การปกครองแบบประชาธิปไตยมีหลักการ วิธีการ และความมุ่งหมายที่ผูกพันอยู่กับประชาชน ถ้าจะหาความหมายโดยทั่วไปก็มีอยู่หลายประการ กล่าวคือ หนึ่ง การปกครองแบบประชาธิปไตยคือหลักการว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอันสูงสุดในการปกครองประเทศ หรือเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ทั้งนี้เพราะการปกครองแบบประชาธิปไตยต้องยึดมั่นในความสำคัญของบุคคล ในความเสมอภาค และในเสรีภาพของมนุษย์ สอง การปกครองแบบประชาธิปไตยคือหลักการว่า จะต้องมีวิธีการ ที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกผู้นำฝ่ายต่าง ๆ

ส่วนบทบาทของประชาชน คือการเลือกตั้งรัฐบาล^{๓๑} ตามประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่มีความมุ่งหมาย เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม คือ ประชาธิปไตยถือหลักว่าเป็นการปกครองโดยราษฎร กล่าวคือ ราษฎรปกครองตนเอง โดยราษฎรเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้การปกครอง^{๓๒} และหา ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่มีลักษณะดังนี้คือ มีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย มีความเสมอภาคกันในการออกเสียงเลือกตั้ง มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาตามระยะเวลาที่กำหนด การบัญญัติกฎหมายขึ้นใจของอ้ายหลักการเสียงข้างมาก และมีเสรีภาพในการปฏิบัติทางการ เมืองและกำหนดนโยบาย^{๓๓}

ในการศึกษาเรื่องประชาธิปไตยนี้ ดร.ชยอนันต์ สมุทวณิช ได้สรุปถึงพื้นฐานสำคัญของแนวความคิดประชาธิปไตยสมัยใหม่ว่า มีลักษณะสัมพันธ์กับประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมืองดังต่อไปนี้^{๓๔}

^{๓๑} James M. Burns and Jack W. Petason, Government by the People (New Jersey : Prentice - Hall, Inc., 1966), pp. 8 - 9; and Joseph A. Schumpeter, Capitalism, Socialism and Democracy (New York : Harper and Row, 1962), p. 269. อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, "ประชาธิปไตย...", หน้า ๘ - ๑๑.

^{๓๒} หยุค แสงอุทัย, กฎหมายรัฐธรรมนูญ (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕), หน้า ๓๐ - ๑.

^{๓๓} Padover K. Sual, The meaning of Democracy (New York : Lancer Books, 1965), p. 17.

^{๓๔} ชยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์ กับการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร, ๒๕๑๕), หน้า ๘ - ๑๕.

๑. ความคิดอุดมคติเกี่ยวกับการมีเสรีภาพในความสามารถของมนุษย์ ในสติปัญญา การรู้จักใช้เหตุผล การยึดหลักเหตุผลด้วยวิธีทดสอบคนหาตามแบบวิทยาศาสตร์ ตลอดจน การมองมนุษย์ในแง่ที่ว่าสามารถร่วมกันทำงาน เพื่อความสุขส่วนรวมได้ แนวความคิดแบบนี้ ทำให้เกิดรูปแบบและวิธีการปกครองที่ใช้การประนีประนอม ปรีกษายและแลกเปลี่ยนความคิด เห็นระหว่างกันอย่างกว้างขวาง เพื่อดำเนินคดี

๒. ความคิดอุดมคติเกี่ยวกับความเชื่อในความเป็นอิสระและ เสรีภาพของมนุษย์อัน หมายถึงความสามารถที่จะเลือกใช้ชีวิต การกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับของบุคคลอื่น ดังนักปรัชญาที่ชื่อว่า รูสโซ ได้เขียนไว้ว่า "การ สละละทิ้ง เสรีภาพเท่ากับ เป็นการ สละละทิ้งความเป็นคน"^{๓๕} แนวความคิดแบบนี้ ก่อให้ เกิดการวางขอบเขตแห่งอำนาจและหน้าที่ของรัฐบาล โดยกำหนดไว้ในรายละเอียดว่ามีสิ่งใดบ้างที่รัฐบาลจะกระทำมิได้ โดยให้ความคุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพต่าง ๆ ของประชาชน

๓. ความคิดอุดมคติเกี่ยวกับการยอมรับในความเท่าเทียมกันของบุคคลตามกฎหมาย อันรวมถึงการมีโอกาสในการแสวงหาการศึกษาและการทำงานที่เท่าเทียมกัน แนวความคิด แบบนี้ ก่อให้เกิดการให้ความคุ้มครองทางกฎหมายแก่บุคคล โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ การ ให้สิทธิทางการเมืองโดยไม่จำกัดฐานะ เพศและ ศาสนา จะมีก็แต่เพียงข้อจำกัดในคุณสมบัติ บางประการของผู้ออกเสียงเลือกตั้ง

๔. ความคิดอุดมคติที่ว่า อำนาจสูงสุดในการปกครองและการตัดสินใจที่สำคัญของ สังคมอยู่ที่ประชาชนและมาจากประชาชน โดยมีการมอบอำนาจไว้กับตัวแทน เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือ องค์การ เป็นผู้ใช้อำนาจนั้น ซึ่งมีประชาชนเป็นผู้กำหนดขอบเขตของการใช้อำนาจนั้น สถาบัน ทางการ เมือง เศรษฐกิจและสังคมที่เป็นกลไกของรัฐ จึงมีอยู่เพื่อรับใช้บุคคลที่มาร่วมกันอยู่

^{๓๕}

Jean Jacques Rousseau, The Social Contract, translated and introduced by Maurice Cranston (London : Penguin Books, 1968), p. 52.

อ้างใน รัชชานันต์ สมุทวณิช, หน้า ๔.

ในสังคม แนวความคิดแบบประชาธิปไตยนี้ ก่อให้เกิดรูปแบบในการปกครองโดยมีสิทธิทั่วไปในการเลือกตั้ง ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

๕. ความคิดอุดมคติที่ว่า อำนาจอันชอบธรรมในการปกครองของรัฐบาลเกิดจากความนิยมของประชาชน การให้ความยินยอมเท่ากับเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจอำนาจอันชอบธรรมจึงเป็นสิทธิที่จะออกคำสั่งและสิทธิที่จะได้รับการเชื่อฟังด้วย แนวความคิดแบบนี้ ก่อให้เกิดการปกครองแบบใช้หลักการแบ่งแยกอำนาจ เพื่อถ่วงดุลย์และตรวจสอบซึ่งกันและกัน

๖. ความคิดอุดมคติเกี่ยวกับสิทธิในการคัดค้านและล้มล้างรัฐบาล เนื่องจากรัฐเป็นเพียงอุปกรณ์ที่ช่วยให้คนในสังคมบรรลุถึงความสุขสมบูรณ์ ซึ่งลอร์ดค็อกกับกล่าวไว้ว่า "เมื่อใดที่รัฐบาลใดทำลายจุดมุ่งหมายเหล่านี้ ย่อมเป็นสิทธิของปวงชนที่จะทำการเปลี่ยนแปลงหรือจัดรัฐบาลนั้นเสีย" ^{๓๖} แนวความคิดแบบนี้ ก่อให้เกิดรูปแบบการปกครองที่ประชาชนสามารถแสดงประชามติอย่างใดก็ได้ เพื่อให้รัฐบาลได้รู้และรับทราบไว้ นอกจากนี้ยังเป็นระบบการปกครองที่มีหลายพรรคการเมือง และพรรคฝ่ายค้านสามารถเรียกร้องความสนับสนุนจากประชาชนให้เปลี่ยนรัฐบาลได้ รวมทั้งการเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนมีอิสระในการวิจารณ์การทำงานของรัฐบาล

นอกจากประชาธิปไตยจะเป็นทั้งอุดมคติและระบบการเมืองแล้ว ประชาธิปไตยยังเป็นวิถีชีวิตด้วย ซึ่งก่อให้เกิดบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย ^{๓๗} กล่าวคือ มีความคิดเห็น

^{๓๖} John Locke, Two Treatise of Civil Government, ed. by J.W. Gough (London : Basil Blackwell, 1960), ch. 15. อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, หน้า ๑๓.

^{๓๗} Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1963), pp. 91 - 2.

เป็นของตนเอง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ใหม่ ๆ ได้ง่าย มีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เขาได้ตัดสินใจกระทำลงไป ไม่มีอคติต่อผู้ที่มีความแตกต่างจากตน คิดถึงบุคคลอื่นในฐานะที่เป็นคน ๆ นั้นและเป็นตัวของเขาเอง มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ มีเกียรติและความหวังต่อชีวิตและไม่ยอมท้อแท้ให้กับผู้ยิ่งใหญ่ง่าย ๆ

เผด็จการ เป็นทั้งแนวความคิด ลักษณะของการปกครองและการดำเนินชีวิตแบบหนึ่งซึ่งมีเอกลักษณ์ในตัวของมันเอง^{๓๘} หรือถ้าจะกล่าวโดยสังเขปก็จะได้ว่า เผด็จการมีแนวความคิด รูปแบบของการปกครอง และวิถีชีวิตหรือบุคคลิกภาพที่ตรงข้ามกับประชาธิปไตยโดยสิ้นเชิง

ในแง่ที่เผด็จการ เป็นแนวความคิด จะเห็นว่าความคิดแบบเผด็จการนั้นไม่เชื่อมั่นศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ ที่จะใช้เหตุผลในการตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่เชื่อในการมีอิสระและเสรีภาพของปัจเจกชนเพราะเชื่อว่ามนุษย์ไม่สามารถที่จะเลือกวิถีทางการดำเนินชีวิตโดยถูกต้อง ไม่เห็นความสำคัญของความเสมอภาคทัดเทียมกันของบุคคลตามกฎหมาย และไม่ต้องทำให้ประชาชนมีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากรัฐบาล อำนาจสูงสุดในการปกครองและตัดสินใจปัญหาสำคัญของสังคมอยู่ที่บุคคลเพียงคนเดียว โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน และการกักตุนและธรมกลางรัฐบาลเผด็จการ ก็เป็นการทำลายความมั่นคงและความสามัคคีภายในชาติ

ในฐานะที่เผด็จการ เป็นระบอบการ เมือง จะเห็นว่ามีลักษณะพิเศษอยู่ที่การควบคุมอำนาจไว้ที่เผด็จการ เพียงคนเดียว การตัดสินใจต่าง ๆ จึงไม่มีการปรึกษาหารือ แต่ขึ้นอยู่กับผู้นำเพียงคนเดียว ไม่มีการควบคุม ตรวจสอบหรือถ่วงดุลย์อำนาจ ไม่ฟังเสียงหรือความคิดเห็นของประชาชน ทั้งปัดกันการ เขามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ทั้งทาง

^{๓๘} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ลัทธิการเมือง (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๕), หน้า ๕๑ - ๓.

การ เลือกตั้งและพรรคการเมือง ตลอดจนในกำลังอำนาจเขาปราบปรามผู้มีความคิดเห็นหรือ การกระทำที่ท้าทายต่อระบบเผด็จการ อาจควมการในกำลังทหารหรือตำรวจก็ได้ เพื่อทำให้อำนาจของผู้เผด็จการดำรงอยู่จนชั่วอายุขัยของผู้เผด็จการนั้น

ส่วนเผด็จการในฐานะที่เป็นวิถีชีวิต ก็ก่อให้เกิดบุคคลิกภาพแบบเผด็จการตามมา ผู้ที่มีท่าทีว่าจะ เป็นเผด็จการหรือชอบถูกปกครองแบบเผด็จการจะมีบุคคลิกภาพที่ยอมรับอะไรง่าย ๆ โดยไม่คิดโต้แย้งต่อค่านิยมของสังคม ทั้งนี้เพราะบุคคลประเภทนี้ต้องการยอมรับจากสังคม ต้องการความมั่นคง ไม่ต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมเพราะกลัวสถานการณ์และบทบาทของตน จะเปลี่ยนแปลงซึ่งจะนำมาซึ่งความไม่มั่นคงมาสู่ตน ดังนั้น จึงไม่ต้องการให้ใครมีความคิดเห็น ไม่ตรงกับตน เช่นเดียวกับที่เขาไม่ยอมมีความเห็นขัดแย้งกับคนหมู่มาก ทั้งยังมองโลกอย่างไม่ไว้วางใจ ไม่มั่นคงและปลอดภัย จึงหันเข้าพึ่งตัวบุคคลหรือสิ่งของใดคอยยึดมั่นอย่างมงาย คือการ เชื่อในผู้นำที่เข้มแข็ง นอกจากนั้นยังไม่มีความเต็มใจในการประนีประนอมและรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ใจคอจึงคับแคบ บางครั้งก็ชาตินิยมจัดจนเกินไป ^{๓๕}

กล่าวโดยสรุปแล้ว การปกครองแบบประชาธิปไตยมีหลักการ วิธีการ และความมุ่งหมายที่ผูกพันอยู่กับประชาชน ประชาธิปไตยเป็นทั้งระบบการเมือง อุดมคติและวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งทั้งสามส่วนนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ เมื่อมีแนวความคิดแบบประชาธิปไตย ก็พยายามสร้างระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ดังนั้น จึงต้องสร้างให้พลเมืองมีบุคคลิกภาพแบบประชาธิปไตยเพื่อทำให้ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยคงอยู่ตลอดไป อันทำให้บรรลุดูคติแบบประชาธิปไตย และน่าจะมีลักษณะที่มีจิตใจต้องการการปกครองแบบประชาธิปไตย ยึดมั่นในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล มีความเชื่อในสิทธิและ เสรีภาพของ

๓๕

Theodore W. Adorno, Else Frenkel - Brunswik, Daniel J. Levinson, and R. Nevitt Sanford, The Authoritarian Personality (New York : Harper & Row, 1950).

บุคคล มองโลกในแง่ดีและไว้วางใจในผู้อื่น รู้จักการวิจารณ์อย่างมีเหตุผล มีความสำคัญในหน้าที่พลเมือง โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและมีความเชื่อมั่นในสถาบันแบบประชาธิปไตย

ส่วนการปกครองแบบเผด็จการก็มีหลักการ วิธีการและความมุ่งหมายที่ไม่ผูกพันอยู่กับประชาชน แต่ผูกพันอยู่กับการแสวงหา รักรักษาและไร้อำนาจของผู้เผด็จการ เผด็จการยังเป็นทั้งอุดมคติ ระบบการเมืองและวิถีชีวิตเช่นเดียวกับประชาธิปไตย แต่มีความแตกต่างกันแบบตรงกันข้าม อย่างไรก็ตาม อุดมคติ ระบบการเมือง และวิถีชีวิตแบบเผด็จการมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ เมื่อมีอุดมคติแบบเผด็จการ ก็พยายามสร้างระบบการเมืองแบบเผด็จการ และดำเนินการปกครองแบบนั้นกันไป ประชาชนก็จะมีบุคลิกภาพแบบเผด็จการตามมา เพื่อมีบุคลิกภาพแบบนี้จะไม่เชื่ออำนาจต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่จะเชื่ออำนาจต่อการปกครองแบบเผด็จการ บุคลิกภาพแบบเผด็จการจะมีลักษณะยึดถือตัวบุคคลมากกว่าหลักของเหตุผล จึงมอบความรับผิดชอบในทุกสิ่งไว้ที่ผู้นำ ชอบระบบอาวุโสและนิยมการไร้อำนาจเด็ดขาด ทั้งนิยมระบบเจ้าขุนมูลนาย จึงมักอ่อนน้อมต่อผู้มีอำนาจ ไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล ไม่เชื่อการมีสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลและไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น

บุคลิกภาพทั้งสองแบบนี้ว่ามากล่าวนี้ เพื่อเป็นการเปรียบเทียบถึงความแตกต่างทางทัศนคติทางการเมืองของบุคคลที่เป็นผลจากบุคลิกภาพส่วนตัว บุคลิกภาพของบุคคลในสังคมจะเป็นไปในทางใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคม การอบรมกล่อมเกลாதงสังคมในระดับต่าง ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน การทำงาน ตลอดจนประสบการณ์ทางการเมืองด้วย^{๕๐} ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองมีผลสืบเนื่องมาจากบุคลิกภาพของบุคคลและการอบรมกล่อมเกลாதงสังคมทุกขั้นตอนของชีวิต ต่อไป จะขอศึกษาถึงแนว

^{๕๐} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

ความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองและการอบรมกล่อมเกลาหรือการ เรียนรู้ทางสังคม

วัฒนธรรมทางการเมือง

การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นการศึกษาอีกปัจจัยหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างเสถียรภาพของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย นอกเหนือจากปัจจัยทาง เศรษฐกิจ และสังคม แต่ที่เริ่มคนศึกษาเป็นบุคคลแรกคือ ศาสตราจารย์ อัลมอนต์และเวอร์มา ซึ่งได้เสนอว่า การมีพรรคการเมือง มีการเลือกตั้ง และมีรัฐสภา ยังไม่เพียงพอในการที่จะทำให้ประเทศหนึ่ง ๆ เป็นประชาธิปไตย แต่รูปแบบทางการเมืองของประชาธิปไตยนั้นจะต้องมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่สอดคล้องกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยด้วย

โดยทั่วไป วัฒนธรรมทางการเมืองมีความแตกต่างจากวัฒนธรรม กล่าวคือ วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรมทั้งหมด^{๔๑} และคำว่าวัฒนธรรมทางการเมืองก็มาจากการผสมคำระหว่าง "วัฒนธรรม" กับ "การเมือง" อันหมายถึงอย่างง่าย ๆ ว่า วัฒนธรรมที่มีต่อระบบการเมือง แต่การที่เราจะเข้าใจอย่างลึกซึ้งได้นั้น เราจะต้องเข้าใจความหมายของคำว่าวัฒนธรรม หรือ ที่เทียบศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า " Culture " คืออะไรเสียก่อน เพราะศัพท์คำนี้มีความหมายแตกต่างไปจากของไทย จึงจะขอศึกษาคำ ๆ นี้ ก่อนที่จะไปถึงการศึกษาคความหมายของวัฒนธรรมทางการเมือง

ความหมายของวัฒนธรรมที่บรรณานักวิชาการสมัยใหม่ในหมู่นักชาวต่างประเทศใช้นั้น เป็นนัยความหมายของวิชาทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะเป็นความหมายที่กำหนดไว้ในวิชามานุษยวิทยาและสังคมวิทยา กล่าวคือ มีความหมายว่าเป็นแบบอย่างการดำรงชีวิตของกลุ่ม

^{๔๑} กมล สมวิเชียร, "วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง," ใน วรรณไวทยาการ : รัศศาสตร์ (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๔๒.

ซึ่งสมาชิก เรียนรู้ถ่ายทอดกันไปด้วยการ ส่องนอกรวมทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือหมายความว่า อย่างง่าย ๆ ว่า คือแบบแผนชีวิตความเป็นอยู่ของ ชนกลุ่มหนึ่ง ใน ระยะเวลาหนึ่ง เท่านั้น ไม่ว่าจะ ในทัศนะของผู้อื่นจะเห็น เป็นความเจริญงอกงามหรือความเลวทรามต่ำช้า ไม่ว่าจะแบบอย่างนั้น จะยื่นยงคมาชานานสักปานใดหรือ เพิ่งเกิดขึ้นก็ตาม ถ้าทราบใ้คนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่มนั้น เห็นดีเห็นชอบ ที่จะ เป็นอยู่ด้วยชีวิตแบบนั้นแล้ว นั่นก็คือวัฒนธรรมของ เขากลุ่มนั้น ^{๔๒}

ส่วนในภาษาไทย ความหมายของวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกได้ถึง ๓ นัย และแต่ละ นัยก็ไม่สามารถที่จะประสานความหมายได้กับคำว่า culture เลย กล่าวคือ ใน ความหมายแรก วัฒนธรรมคือลักษณะที่แสดงถึงความงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวความหนาของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน ในความหมายที่สอง หมายถึง คุณความดี (ธรรม) อันเจริญหรืองอกงาม (วัฒนธรรม) ซึ่งเป็นการแปลรากศัพท์ของภาษา บาลีและสันสกฤตมาโดยตรง และในความหมายสุดท้าย หมายถึงขนบธรรมเนียมประเพณีหรือ แบบอย่างของโบราณ ซึ่งเป็นความหมายของคนทั่วไป ^{๔๓}

เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องใช้ความหมายที่เป็นสากล ในความหมายที่ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตของชนหมู่ใดหมู่หนึ่ง และก่อนที่จะเป็นแบบอย่าง ขึ้นมาได้ จะต้องมีกรปฏิบัติคล้อยตามกันในหมู่คนจำนวนมากพอสมควร จนปฏิบัติตามกันไป ทั้งกลุ่ม และมีการปฏิบัติสืบต่อกันไปเป็นเวลานาน จนปรากฏเป็นแบบอย่างให้เห็นได้ชัดเจน แน่นนอน หากหมู่ชนที่เป็นเจ้าของร่วมกันปฏิบัติตามแบบอย่างความประพฤติ ความคิด ความเชื่อ

^{๔๒} พทยา สายหู, "การใช้แบบความคิดเรื่อง "วัฒนธรรม" ในการพัฒนาประเทศ," ใน วรรณไวทยากร : ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๓.

^{๔๓} พทยา สายหู, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑ - ๓.

ค่านิยม และทัศนคติ ที่รวมกันเป็นแบบแผนของชีวิตของหมู่คณะนั้นติดต่อกันไป เป็นเวลานาน แบบแผนของความประพฤตินั้นจะกลายเป็นวัฒนธรรม^{๔๔} จึงอาจสรุปว่าวัฒนธรรมนั้นจะต้องเป็นเรื่องค่านิยม ทัศนคติและความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และการมีค่านั้นมา เป็นเวลานานก็จะกลายเป็นแบบแผนของความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยมไป

วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นเรื่องของการศึกษาเกี่ยวกับความรู้สึก ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม แนวความคิดและพฤติกรรมที่ปัจเจกชนในสังคมต่าง ๆ มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ปัจจุบันนี้ได้มีนักรัฐศาสตร์ในทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือหลายท่านให้ความสนใจและต่างให้ทรรศนะเกี่ยวกับความหมายของคำดังกล่าวไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์อัลมอนต์ได้อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นรูปแบบของทัศนคติของปัจเจกชน ที่มีต่อระบบการเมืองและต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง^{๔๕} ส่วนอัลมอนต์และ เพาเวลล์ อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นแบบแผนของทัศนคติหรือความโน้มเอียงทางการเมืองของปัจเจกชนแต่ละคน ในฐานะที่เป็นสมาชิกของระบบการเมืองและกล่าวว่าความโน้มเอียงทางการเมือง (political orientation) แบ่งออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ หนึ่ง ความโน้มเอียงเกี่ยวกับการรับรู้ (cognitive orientation) ซึ่งเป็นความรู้สึก ความเข้าใจและความเชื่อที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง สอง ความโน้มเอียงเกี่ยวกับความรู้สึก (affective orientation) ซึ่งเป็นความรู้สึก

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔ - ๕.

^{๔๕} Gabriel A. Almond, "Comparative Political System," Journal of Politics, 18 (August, 1956), 398. or Gabriel A. Almond, "Comparative Political System," in Political Behaviour : A Reader in Theory and Research, ed. by Heinz Eulau, Samuel J. Eldersveld, and Marris Janowitz. (Illinois : Free Press, 1956), p. 36.

ที่มีต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการ เมืองและองค์กรทางการเมือง สาม ความโน้มเอียง
เกี่ยวกับการประเมินค่า (evaluative orientation) ซึ่งเป็นการตัดสินและความ
เห็นต่าง ๆ ที่มีต่อกิจกรรมทางการเมือง และปรากฏการณ์ทางการเมือง ^{๔๖}

พายและเวอร์บา กล่าวว่าวัฒนธรรมทางการเมือง เป็น เรื่องของทัศนคติ
สภาวะแห่งจิตใจ และความรู้อย่างต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดและมีส่วนกำหนดพฤติกรรมทางการเมือง
ในสังคม อันหมายถึงแบบแผนหรือแนวทาง ซึ่งมีความเหมาะสมร่วมกันและต่างก็เสริมสร้าง
ซึ่งกันและกัน ^{๔๗} ส่วนคาล์โคธอธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นปัจจัยในการอธิบาย
แบบแผนต่าง ๆ อันแตกต่างกันของความขัดแย้งทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง
ลักษณะเด่น ๆ ได้แก่ ความรู้สึกหรือการยอมรับกลมกลืนของการแก้ปัญหาและการที่มี
กิจกรรมร่วมกัน และความรู้สึกหรือการยอมรับสิ่งสอนที่มีต่อระบบการ เมืองและที่มีต่อบุคคล
อื่น ^{๔๘} พาร์สันส์ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นการยอมรับ
กลมกลืนที่มีต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการ เมือง การยอมรับกลมกลืนจะเป็นช่องทางนำไปสู่การ
แสดงออกทางการเมือง และการยอมรับจะถูกกำหนดโดยชนชั้นนิยมประเพณี
ประสบการณ์ แรงจูงใจ ระเบียบทางสังคมและสัญลักษณ์ต่าง ๆ

---

^{๔๖} Almond and Powell, op.cit., p. 5. ส่วนคำว่า "ความโน้มเอียง"
ซึ่งแปลจากคำว่า "orientation" นำมาจากการแปลของ ژیยอนันต์ สมทวณิช,
เรื่องเดิม, หน้า ๗๕.

^{๔๗} Pye and Verba, op.cit., p. 7.

^{๔๘} Robert A. Dahl, Political Opposition in Western Democracies
(New Haven : Yale University Press, 1966), pp. 352 - 5.

ยึงเจอร์ได้ให้ความหมายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นทัศนคติและการอบรมที่แต่ละคนได้รับจากระบบการเมืองนั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วยความรู้สึกนิยมและไม่นิยมต่อระบบการเมือง และการประเมินค่าต่อเหตุการณ์ทางการเมือง^{๔๘} ส่วน พาย อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นผลิตภัณฑ์ของระบบการเมืองในทางประวัติศาสตร์ของบุคคลที่ได้ตั้งระบบการเมืองขึ้น ซึ่งวางอยู่บนรากฐานของสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ควบคู่กับการปลูกฝังให้ประชาชนและผู้นำทางการเมือง ได้มีการรับรู้ในรูปแบบของระบบการเมือง โดยมุ่งเน้นในค่านิยมทางการเมืองของบรรดาผู้นำทางการเมืองทั้งหลาย ตลอดจนลักษณะประจำชาติและแนวความคิดที่เกี่ยวกับมหิมาทนต์เป็นสำคัญ^{๕๐} แมนไฮม์ ก็ได้อธิบายไว้เช่นเดียวกันว่า วัฒนธรรมทางการเมืองคือแบบแผนของความเชื่อและทัศนคติร่วมกันที่เกี่ยวกับเป้าหมายอันเดียวกัน ซึ่งปรากฏขึ้นในระบบการเมืองนั้น ๆ ในแง่ที่ว่า จะต้องมีผลประโยชน์ร่วมกันในขั้นพื้นฐาน และการประเมินค่าที่เหมือนกันตลอดจนการมีความเห็นพ้องต้องกัน จากการได้รับประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์อย่างเดียวกัน^{๕๑}

นักวิชาการที่ทำการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองและมีผลงานการวิจัยที่มีชื่อเสียงนั้น เห็นจะไล่แก่ อัลมอนต์และ เวอร์บา ซึ่งทั้งสองคนได้ทำการวิจัยในหาประเทศเปรียบ

๔๘

Milton Yinger, Religion Society and the Individual (New York : The Macimillan Company, 1962, pp. 380 - 1.

๕๐

Lucian W. Pye, "Introduction Political Culture and Political Development," in Political Culture and Political Development, ed. by Lucian W. Pye and Sidney Verba (Princeton : Princeton University Press, 1965), pp. 7 - 8.

๕๑

Jarol B. Manheim, The Politics Within (New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1975), p. 30.

เทียบกับ คือ สหรัฐ อังกฤษ เยอรมัน อิตาลี และเม็กซิโก และได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองว่า หมายถึงการรับรู้ทางการเมืองและทัศนคติที่บุคคลมีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ซึ่งทัศนคติเหล่านี้จะมีผลต่อบทบาทของแต่ละบุคคลในระบบการเมืองนั้น ๆ ^{๕๒} นอกจากนี้ยังได้แบ่งความโน้มเอียงทางการเมืองออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้ ^{๕๓}

๑. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (parochial political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมือง ไม่รับรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของสถาบันทางการเมืองเลย รวมทั้งไม่คิดว่าตนเองจะมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ปรากฏในสังคมจารีตประเพณีหรือเผ่าชนที่มีการปกครองอย่างง่าย ๆ ไม่สมัยทันสมัย

๒. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไม่พอใจ (subject political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีลักษณะยอมรับอำนาจของรัฐบาล มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองโดยทั่วไป แต่ไม่สนใจที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกกระบวนการทางการเมือง

๓. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (participant political culture) เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่เข้าใจในระบบการเมืองโดยทั่วไป มีการรับรู้ต่อ

^{๕๒} Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture :

Political Attitudes and Democracy in Five Nations (Boston: Little, Brown and Company, 1965), p. 12.

^{๕๓} Ibid., 17-20. ในเรื่องนี้มีผู้แปลสรุปไว้แล้วคือ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า ๗๕ - ๘๓. และ ปฐม มณีโรจน์, ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาทางการเมือง (กรุงเทพฯ : สามเจริญพานิชการพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๕๖.

โครงสร้างทางการเมืองและการบริหาร ตลอดจนเขาไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการสำรวจเอกสารทางการเมือง ทำให้เราเห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่มิอาจหลีกเลี่ยงต่อการกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลและครอบคลุมไปถึงความรอบรู้ทางการเมือง ความรู้เกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง ตลอดจนความรู้สึกพึงพอใจในสถาบันหรือระบบการเมืองนั้น ๆ ซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการเมืองของประเทศต่าง ๆ ระบบการเมืองจะมีลักษณะเป็นเช่นไร และจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับ บุคคลในระบบการเมืองนั้น ๆ จะมีทัศนคติทางการเมืองอย่างไร มีวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างไร เป็นต้นว่า มีการยอมรับว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สหรัฐมีระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยอยู่ได้ก็เพราะคนอเมริกามีความเชื่อมั่นในระบบนี้ มีบุคคลิกภาพเป็นประชาธิปไตยและมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ^{๕๔}

อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อ ทัศนคติและค่านิยมทางการเมืองของปัจเจกชน ที่มีต่อทั้งระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง โดยปกติ วัฒนธรรมทางการเมืองจะถูกกำหนดโดยประวัติศาสตร์ ภูมิหลัง ขนบธรรมเนียมประเพณี กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองและศาสนา เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เราอาจแบ่งวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็นสองประการ คือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ โดยมีผลการศึกษาวิจัยของนักรัฐศาสตร์ซึ่งพอจะสรุปลักษณะของผู้ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยดังนี้ ^{๕๕}

๑. จะต้องมีจิตใจทางการเมืองปกครองแบบประชาธิปไตย คือมีความต้องการให้มีการปกครองในระบบนี้ มากกว่าการปกครองในระบบอื่น รวมทั้งจะต้องเห็นควมเกี่ยวกับการปกครองแบบนี้ ว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

^{๕๔} สุจิต บุญบงการ, เรื่องเดิม, หน้า ๘ - ๑๐.

^{๕๕} ทินพันธุ์ นาคะตะ, เรื่องเดิม, หน้า ๑๖ - ๑๘.

๒. จะต้องมีความเชื่อและเชื่อมั่นในความสำเร็จและศักดิ์ศรีของบุคคล จะต้องมีความเชื่อมั่นในความสามารถของบุคคล และในความเสมอภาคของมนุษย์ รวมทั้งรู้จักเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ในการพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก แม้ว่าสิ่งนั้นจะขัดแย้งกับความคิดเห็นของ ตนก็ตาม ^{๕๖} คนที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย จะต้องมีความอดกลั้นต่อความแตกต่างในความประพฤติปฏิบัติของผู้อื่น ทราบโทที่บุคคลนั้นไม่ละเมิดศีลธรรมและสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

๓. จะต้องเคารพในกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย คือใช้วิธีตัดสินปัญหาด้วยเสียงข้างมาก โดยมีข้อตกลงที่จะต้องปฏิบัติตามจากทุกฝ่าย ขณะเดียวกัน ก็ให้ความคุ้มครองสิทธิของฝ่ายที่มีเสียงข้างน้อย เพื่อประกันว่าการแก้ปัญหา นั้นเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนส่วนรวม และให้เป็นไปตามหลักที่ว่า แต่ละคนมีสิทธิมีเสียงเท่ากัน ส่วนบุคคลที่ไม่เห็นด้วยกับเสียงข้างมาก จะถือว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามหรือจะขจัดออกจากสังคมไม่ได้ นอกจากนั้น ยังรวมถึงการปฏิบัติกันอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย ^{๕๗}

๔. จะต้องสนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง ^{๕๘} โดยติดตามข่าวสารของบ้านเมือง สนทนาถึงปัญหาของบ้านเมืองกับผู้อื่น และพยายามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือในการกำหนดนโยบายของทางราชการ

---

^{๕๖} Herbert McClosky, "Consensus and Ideology in American Politics," American Political Science Review, 63 (June, 1964), 361 - 82. อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, หน้า ๑๖.

^{๕๗} Loc.cit. อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, หน้าเดียวกัน.

^{๕๘} Alex Inkeles, "Participant Citizenship in Six Developing Countries," American Political Science Review, 63 (December, 1969), 126 - 41. อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, หน้า ๑๗.

๕. จะต้องมีคําสํานึกในหน้าที่พลเมืองของตน และมีความเชื่อมั่นในตนเอง^{๕๕} เป็นคนว่า ปฏิบัติตามกฎหมาย และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม ยิ่งกว่านั้น ยังจะต้องมีความเชื่อว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองของตนจะได้ผล

๖. จะต้องมองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจในผู้อื่น และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง^{๖๐} หน้าที่หรือสถาบันของทางราชการ สิ่งนี้มีความจำเป็นต่อความสำเร็จของการปกครองแบบประชาธิปไตยอยู่ไม่น้อย เพราะการเมืองเป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมกัน แม้จะมีความขัดแย้งกันอยู่ก็ตาม ความสำเร็จของการดำเนินงานของสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ ส่วนหนึ่งต้องอาศัยการมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

๗. จะต้องรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและในทางสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการ เพราะถ้าปล่อยให้ข้าราชการทำอะไรก็ได้ โดยไม่มีการคัดค้าน ควบคุมและตรวจสอบแล้ว อาจทำให้เหลืออำนาจได้ง่าย

นอกจาก กร. ทินพันธุ์ นาคะตะ จะได้รวบรวมลักษณะต่าง ๆ ของผู้มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้ว ก็ยังมีนักรัฐศาสตร์อีกหลายท่านที่สนใจในเรื่องนี้

^{๕๕}

Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics (Chicago : Rand McNally & Company, 1966), pp. 56 - 8, 62-3, 156-7. อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, หน้าเดียวกัน.

^{๖๐}

Morris Rosenberg, "Misanthropy and Political Ideology," American Sociological Review, 21 (December, 1956), 690 - 5. อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, หน้า ๑๘.

ตัวอย่างเช่น คาเนียล วิท^{๖๑} ได้ให้ความเห็นว่าการนิยามแบบประชาธิปไตยอย่างน้อยที่สุด มี ๔ ประการ กล่าวคือ หนึ่ง การมีทัศนคติที่ดีที่แต่ละคนมีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ซึ่งเป็น การมองโลกในแง่ดี โดยมาจากความเชื่อที่ว่า มนุษย์สามารถเอาชนะสิ่งแวดล้อมได้ และ เอาชนะความบกพร่องของตนเองได้ สอง มีทัศนคติที่รัฐบาลเป็นเครื่องมือของสังคม กล่าวคือรัฐสามารถสนองความต้องการของแต่ละคนได้ การเมืองจึงเป็นสิ่งจำเป็น มิใช่ ของสกปรกและมีแต่การคอร์รัปชัน และเป็นเรื่องของประชาชนโดยตรง สาม มีความ เชื่อที่ว่า สิทธิและ เสรีภาพ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ติดมาพร้อม ๆ กับการเป็นมนุษย์และสี่ มีทัศนคติ ที่ว่าประชาชนสามารถล้มล้างรัฐบาลได้ ภารกิจกระทำคน เป็นนายประชาชนและไม่ทำตามความ ประสงค์ของมวลชน

ส่วนผู้มีวิสัยธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการนั้นจะมีลักษณะที่ขมอำนาจเด็ดขาด มีการอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ มอบความรับผิดชอบในทุกสิ่งทุกอย่างไว้ที่ผู้นำ ชอบ ระบบเจ้าขุนมูลนาย ไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคลและไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น ในการใช้สิทธิและ เสรีภาพของเขา รวมทั้งยึดถือในค่านิยมแบบเกม^{๖๒}

จากการศึกษาของตน พอสรุปความหมายของวิสัยธรรมทางการเมืองเพื่อใช้ในการ วิจัยได้ว่า หมายถึงทัศนคติของบุคคล ที่มีต่อระบบการเมืองและมีต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบ การเมืองนั้น ทัศนคตินี้จะ เป็นช่องทางนำไปสู่การ แสดงออกทางการเมือง ซึ่งอาจ เป็นในทาง สนับสนุนหรือในทางต่อต้านระบบการเมือง และส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ถ้าเป็นไปใน ทางสนับสนุนก็เรียกว่าวิสัยธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ถ้าเป็นไปในทางต่อต้านก็ เรียกว่าวิสัยธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ ดังนั้น คำว่า "วิสัยธรรมทางการเมือง" กับ "ทัศนคติทางการเมือง" จึงใช้ในความหมายเดียวกัน สำหรับการวิจัยนี้

^{๖๑} Daniel Wit, Comparative Political Institutes (New York : Holt, 1953), pp. 112 - 21.

^{๖๒} Milton Rokeach, The Open and Closed Mind (New York : Basic Books, Inc. 1960). Quoted in Robert A. Dahl, p. 94.

เพื่อประโยชน์ในการหาสเกลวัดทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการ และใช้เป็นเครื่องนำทางสำหรับการสร้างแบบสอบถาม ^{๒๓} จึงจะขอกำหนดลักษณะของผู้มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและแบบเผด็จการดังนี้

ลักษณะของผู้ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีดังนี้

๑. จะต้องมีจิตใจที่ทางการเมือง การปกครองแบบประชาธิปไตย (ป ๑)
๒. จะต้องมีขันในในความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล (ป ๒)
๓. จะต้องมีเชื่อมั่นในความสามารถของบุคคล (ป ๓)
๔. จะต้องเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น (ป ๔)
๕. จะต้องมีเชื่อมั่นในความเสมอภาคของมนุษย์ (ป ๕)
๖. จะต้องมีถือในกติกากองการปกครองแบบประชาธิปไตย (ป ๖)
๗. จะต้องสนใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครอง (ป ๗)
๘. จะต้องมีควมสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเอง (ป ๘)
๙. จะต้องมีมองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจในผู้อื่น (ป ๙)
๑๐. จะต้องมีเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่และสถาบันของทางราชการ (ป ๑๐)
๑๑. จะต้องมีรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผลและในทางสร้างสรรค์ (ป ๑๑)

ลักษณะของผู้ที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการมีดังต่อไปนี้ ^{๒๔}

๑. นิยมยึดถือในตัวบุคคล มากกว่าหลักของเหตุผล (ผ ๑)
๒. นับถือระบบอาวุโส (ผ ๒)

^{๒๓}

การสร้างแบบสอบถามสำหรับแต่ละสเกลได้จากบทที่ ๒.

^{๒๔}

ในลักษณะของการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการ ข้อ ๖ ๑๐ และ ๑๑ ได้ถูกตัดทิ้งไป ในขั้นตอนนี้ ข้อ ๖ ถูกตัดทิ้งในขั้นการสร้างคำถามเพราะถูกผู้ควบคุมการวิจัยตัดทั้งหมด ส่วนข้อ ๑๐ และ ๑๑ ถูกตัดทิ้งในขั้นของการทำ Internal Consistency Test ไปร กระจายละเอียดในบทที่ ๒.

๓. การมอบความรับผิดชอบในทุกสิ่งทุกอย่างไว้ที่ผู้นำ (๗ ๓)
๔. การนิยามอำนาจเด็ดขาด (๗ ๔)
๕. การออกแบบยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจ (๗ ๕)
๖. การนิยมนระบบเจ้าขุนมูลนาย (๗ ๖)
๗. การไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล (๗ ๗)
๘. การไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น ในการใช้สิทธิและเสรีภาพของเขา (๗ ๘)
๙. การยึดถือในค่านิยมแบบเดิม (๗ ๙)
๑๐. การยึดถือเกี่ยวกับความแตกต่างของฐานะของปัจเจกชน (๗ ๑๐)
๑๑. การถือว่ากิจกรรมของบ้านเมืองเป็นเรื่องของหลวง ชาวบ้านไม่เกี่ยวข้อง (๗ ๑๑)

การอบรมกล่อมเกลாத่างการ เมือง

ในการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองนั้น เราจำเป็นต้องศึกษาการอบรมกล่อมเกลา (socialization) ควบคู่กันไป เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นแบบที่เกื้อกูลลัทธิประชาธิปไตยหรือสนับสนุนระบอบเผด็จการ เป็นผลผลิตของกระบวนการอบรมกล่อมเกลาหลายระดับและจากหลายองค์การ แต่ส่วนที่วาระคับคั่งและองค์การใดจะมีอิทธิพลมากกว่ากันนั้น ต้องแล้วแต่ประวัติความเป็นมาของชาติหรือเผ่าชนนั้น ความยาวนานของระบบและค่านิยมที่ใช้กันมา ความต้อเนื่องหรือการขาดตอนของความเป็นชาติ บัระสิทธิภาพของระบบการศึกษา สภาพภูมิศาสตร์และการติดต่อสื่อสารภายในชาติ ระบบครอบครัว โรงเรียนและการอบรมบุตร รวมทั้งอิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อสังคมนั้น ๆ ด้วย การศึกษาในเชิงวัฒนธรรมทางการเมืองจึง เป็นวิธีการที่ค่อนข้างยุ่งยากและซับซ้อน

เป็นที่พบเห็นกันอยู่ทั่วไปว่า ประเทศที่กำลังพัฒนาหลายประเทศได้พยายามสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยขึ้นในสังคมจารีตประเพณี แต่ต้องประสบกับความ

ล้มเหลว เพราะกระบวนการอบรมกล่อมเกลาโดยผ่านทางการศึกษา ไม่อาจสู้หรือต้านทานต่อการอบรมกล่อมเกลาทางอื่น ๆ ได้ เป็นต้นว่า ครอบครัว บางครั้งระบบการศึกษาแบบตะวันตกผลิตผู้นำในสังคมที่ตองประสพวิกฤตการณ์ในการหาเอกลักษณ์ชาติ เพราะไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบสังคมแบบจารีตประเพณีได้ ปัญหาในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมกับประชาธิปไตยนี้ โคลแมนได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า "เราไม่อาจจะหาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการปกครองแบบประชาธิปไตยได้แน่นอน เนื่องจากอิทธิพลในการสร้างค่านิยมทางการเมืองเป็นมาจากหลายทาง และถึงแม้ว่าการศึกษจะสามารถทำให้เกิดเชื่อของความเป็นประชาธิปไตยไว้มากก็ตาม วิวรอยของประชาธิปไตยนี้ก็อาจถูกลบเลือนไปเสียได้ควย ประสบการณ์ในการอบรมกล่อมเกลาอย่างอื่น" ๒๕

- เมื่อเป็นดังนั้น การที่จะเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศหนึ่งประเทศใด จึงจำเป็นต้องศึกษาความเป็นมาของประเทศ รวมทั้งความเป็นมาของบุคคลภายในประเทศ ศึกษาถึงค่านิยมของบุคคล ความเชื่อ ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อม ทักษะที่ซึ่งแสดงออกและไม่แสดงออก ความรู้สึกที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และเพื่อนร่วมชาติ ความสำนึกในความเป็นชาติ และปฏิกิริยาทั้งทางอารมณ์และทางอื่น ๆ ของบุคคลที่มีต่อเหตุการณ์หรือการกระทำใด ๆ หมายความว่าจุดแห่งความสนใจส่วนหนึ่งจะมาอยู่ที่กระบวนการอบรมกล่อมเกลาและกระบวนการสร้างค่านิยมและทัศนโลกของบุคคล ตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงตาย

กระบวนการอบรมกล่อมเกลานี้สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ขั้นตอนดังนี้^{๖๖}

๑. กระบวนการอบรมกล่อมเกลานี้ขั้นพื้นฐาน (basis socialization process) เป็นช่วงที่เด็กเล็กจะได้รับการอบรมให้เป็นสมาชิกของสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ กล่าวคือ หนึ่ง ระดับแห่งการเรียนรู้ (manifest level) ในระดับนี้เด็กจะเรียนรู้ทัศนคติและค่านิยม เทคนิคและความชำนาญ ความสัมพันธ์ของบทบาทต่างๆ ของบุคคล ความรู้พื้นฐานและลักษณะของสังคม รวมตลอดทั้งวัฒนธรรมด้วย สอง ระดับแห่งการมีประสบการณ์ (latent level) เป็นระดับที่ประสบการณ์ต่างๆ มีอิทธิพลต่อการกำหนดบุคลิกภาพขั้นมูลฐานของบุคคลโดยบุคคลหนึ่ง ในระดับนี้เองที่บุคคลเริ่มรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เนื่องจากเขาจะมีเอกลักษณ์คล่องตัวกับผู้อื่นโดยตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า "ผู้มีประสบการณ์จากกระบวนการอบรมกล่อมเกลาคลายกัน จะมีการพัฒนาบุคลิกภาพแบบใหญ่ ๆ ที่เหมือนกัน"

๒. การอบรมกล่อมเกลาทหารการเมือง (political socialization) เป็นขั้นที่บุคคลเริ่มพัฒนาความรู้สึกถึงโลกการเมืองรอบ ๆ ตัวเขา และเริ่มเข้าใจเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ กล่าวคือในตอนแรกบุคคลจะถูกอบรมกล่อมเกลายุววัฒนธรรมโดยทั่วไปก่อน ต่อมาเขาจะถูกอบรมกล่อมเกลายุวการเมืองและเชื่อในเอกลักษณ์ทางการเมืองของเขา การอบรมกล่อมเกลาทหารการเมืองเป็นทั้งในระดับ manifest และ latent แต่ด้วยขั้นตอนที่สองนี้ ปัจเจกชนได้เติบโตขึ้นในการรับรู้นาฏใหม่ จึงมีปฏิกริยาต่อการเมืองและการปกครองมากกว่าการอบรมกล่อมเกลาระดับพื้นฐาน รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากขึ้นกว่าเดิม

๖๖

Lucian W. Pye, Politics, Personality, and Nation Building : Burma's Search for Identity (New Haven : Yale University Press, 1966), pp. 43 - 6.

๓. กระบวนการสรรหาทางการเมือง (the process of political recruitment) เป็นขั้นที่บุคคลผ่านจากการเป็นสมาชิกทางการเมือง ที่ไม่เคยมีกิจกรรมทางการเมือง มาเป็นผู้ที่เข้าร่วมมีบทบาททางการเมือง บุคคลจะเข้าใจการเมืองได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเนื่องจากขั้นนี้ เขาจะเริ่มแยกแยะลักษณะและ เอกภาพของสถาบันทางการเมืองได้ชัดเจนขึ้น ทำให้ตัวเขาเองมีทัศนคติทางการเมืองและบุคลิกภาพทางการเมืองที่ชัดเจนและแน่นอนกว่าเดิมมาก รวมทั้งการเตรียมตัวที่จะปรับตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่

ขั้นตอนนี้ต่าง ๆ ของกระบวนการอบรมกล่อมเกลามีอิทธิพลต่อค่านิยม ทัศนคติ ความรู้ บางครั้งการอบรมในระดับครอบครัว อาจจะมีอิทธิพลมากกว่าระดับเพื่อนฝูงและสถาบันการศึกษา เช่น โรงเรียน และมหาวิทยาลัย แต่บางครั้งการอบรมในระดับปลาย คือการอบรมกล่อมเกล่าทางการเมืองโดยสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ จะมีอิทธิพลมากกว่า มีบ่อยครั้งที่ทัศนคติและค่านิยมในการเรียนรู้ในขั้นต่าง ๆ ชัดกันอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากบุคคลอาจเกิดวิกฤติการณ์ทางบุคลิกภาพซึ่งเกิดจากการได้รับอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่ไม่เคยประสบพบเห็นมาก่อน บางครั้งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งภายในและนอกประเทศบาง ซึ่งผลรวมของความไม่แน่ใจในบุคลิกลักษณะของตน มักจะไปปรากฏให้เห็นในวัฒนธรรมทางการเมืองระดับชาติ

นอกจากนั้น ผลของการอบรมกล่อมเกล่าในบางครั้งอาจจะเป็นไปในลักษณะที่ผิวเผิน เป็นต้นว่า เวอร์บาได้พบว่าหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประเทศเยอรมันได้พยายามเปลี่ยนวิธีการการอบรมกล่อมเกล่าแบบดั้งเดิม ซึ่งพอมืออำนาจเกิดขาดมาเป็นแบบประชาธิปไตย และพยายามสอนวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตยให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัย แต่ปรากฏว่าเด็กเรียนรู้โครงสร้างรัฐบาลแต่เพียงผิวเผินเท่านั้น ที่เป็นอย่างนี้เพราะพันธกิจเดิมของประเทศเยอรมันมีลักษณะที่ขัดกับประชาธิปไตย การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ จึงเป็นไปได้ยาก ^{๖๓} และแสดงให้เห็นว่า ระบบการศึกษาที่เป็นแบบแผน เป็นเพียง

๖๓

Sidney Verba, "Germany : The Remaking of Political Culture," in Pye and Verba, *op.cit.*, pp. 130 - 70.

ตัวแทนและกระบวนการ เกี่ยวในบรรดาตัวแทนและกระบวนการทั้งหลาย ที่เกี่ยวข้องกับการ
สร้างวัฒนธรรมทางการเมือง^{๖๔}

เนื่องจากวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม วิธีทางที่สมาชิกของ
สังคมจะ ไ้มาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมือง ก็เป็นแบบอย่าง เกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมทาง
การเมืองทั่วไป ที่สังคมการเมืองมอบให้แก่สมาชิกโดยผ่านทางองค์การ ตามความเห็นของ
นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาส่วนใหญ่ในปัจจุบันเห็นว่า มีอยู่ ๓ องค์การที่สำคัญดังนี้^{๖๕}

๑. ครอบครัว มนุษย์เริ่มได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากครอบครัวเป็นหน่วยแรก
ที่สุด ในด้านวัฒนธรรมทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน ซึ่งเริ่มมีการพัฒนามาตั้งแต่จุดนี้ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งการปกครองในระบบประชาธิปไตยโดยยึดถือว่า การหลอหลอมทัศนคติหรือแบบ
อย่างชีวิตแบบประชาธิปไตยนั้นต้องเริ่มมาตั้งแต่บ้าน ปิโซจะมา เริ่มต้นเมื่อบุคคลมีสิทธิออก
เสียงเลือกตั้งแล้ว การหลอหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองของครอบครัวนั้นเริ่มตั้งแต่ ความ
สัมพันธ์ของพ่อแม่ปกครองกับลูก ๆ ว่าอยู่ในลักษณะใด ถ้าเป็นไปในลักษณะที่ว่าพ่อแม่เข้าใจ
ความต้องการของลูก ส่งเสริมให้ลูกมีความกล้าที่จะแสดงออกใหม่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
โดยมีพ่อแม่คอยดูแลให้คำแนะนำ พ่อแม่จะกระตุ้นให้ลูก ๆ แสดงความคิดเห็นในกิจการต่าง ๆ
ของครอบครัว เท่าที่จะเหมาะสมกับวัย ซึ่งจะทำให้เด็กรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ใน
ฐานะ เป็นสมาชิกของครอบครัว เมื่อเติบโตขึ้นก็อาจคาดหวังได้ว่า เขาจะเป็นพลเมืองที่ดีที่มี
ทัศนคติที่สอดคล้องกับระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแน่นอน แต่ทั้งนี้ขึ้น
อยู่กับองค์การอีก ๒ องค์การที่จะกล่าวต่อไป

๖๔

Coleman, op.cit., p. 13.

๖๕

ประสิทธิ์ สวาสศึกษา, "วัฒนธรรมทางการเมือง," ใน การเมืองและสังคม
(กรุงเทพฯ : หน่วยผลิตเอกสาร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๑๔๗ -- ๕๒.

๒) สถาบันการศึกษา มนุษย์เราไปใช้เวลานี้ใช้เวลาในการศึกษาถึงเกือบครึ่งหนึ่งของชีวิต ดังนั้น สถาบันการศึกษาจึงมีอิทธิพลอย่างมากในหลายด้านของชีวิต สิ่งที่บุคคลได้รับจากสถาบันการศึกษา นอกจากจะเป็นการประสาวิชาความรู้ในวิชาอาชีพแล้ว เขายังได้รับความรู้และแรงกระตุ้นให้สนใจและปฏิบัติเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พื้นฐานของพลเมือง ในรัฐจักรเคาระพลีทรีและเสรีภาพของผู้อื่น ในรัฐจักแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาในสังคมประชาธิปไตยจะส่งเสริมให้นักเรียน นิสิตนักศึกษา เรียนรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย ให้เหมาะสมกับวัยและความรับผิดชอบ ตัวอย่างเช่น ให้มีการจัดตั้งสภานักเรียนหรือนักศึกษา เพื่อให้นักเรียนและนักศึกษา มีส่วนปกครองดูแลระเบียบวินัยของตนเองให้มีการจัดกิจกรรมนอกหลักสูตร สิ่งเหล่านี้จะช่วยอบรมกล่อมเกลாதักษณคติและความเชื่อความคิดเห็นที่ส่งเสริมระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยมากที่สุด แต่ตาสถาบันการศึกษาของประเทศใดกระทำในสิ่งตรงข้าม บรรยายกาศทางการศึกษาก็จะเต็มไปด้วยการบังคับสวาทัก โดยเฉพาะรัฐจะเขามาควบคุมสถาบันการศึกษาอย่างเข้มงวด ทำให้สถาบันการศึกษาขาดอิสรภาพและเสรีภาพในการดำเนินการให้การศึกษา ซึ่งจะเป็นการปลุกฝังการมีจิตใจแบบเผด็จการมากกว่าแบบประชาธิปไตย

๓. กลุ่มอาชีพ การประกอบอาชีพเป็นเรื่อจรรยาบรรณของมนุษย์ที่ต้องเลี้ยงดูตนเองและครอบครัว เมื่อบุคคลประกอบสัมมาอาชีพะในหน่วยงานแห่งใดแห่งหนึ่งของรัฐบาลหรือของเอกชนก็ตาม เป็นระยะเวลาพอสมควรจะทำให้บุคคลนั้นมีความรู้สึกผูกพันกับหน่วยงานนั้นรวมตลอดถึงการยอมรับสภาพความเป็นอยู่หรือระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของอาชีพนั้น ๆ เป็นเสมือนชีวิตจิตใจของตัวเอง ดังนั้น สภาพแวดล้อม ระเบียบปฏิบัติหรือลักษณะของงานในกลุ่มอาชีพ จะมีอิทธิพลอย่างมากในการที่จะหล่อหลอม ฝึกลักษณะบุคลิกภาพ ทักษณคติและโลกทัศน์ อันก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบหนึ่งแบบใดด้วย

สรุปแล้ว กระบวนการอบรมกล่อมเกลามีความสำคัญและอิทธิพลต่อกระบวนการฝึกลักษณะบุคลิกภาพและปลูกฝังทัศนคติทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่ง การที่บุคคลจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับกระบวนการอบรมกล่อมเกล่า ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น กล่าวคือ ในแต่ละชั้นจะมีองค์กรที่คอยปลูกฝังค่านิยมให้ และในแต่ละชั้นจะตระเตรียมบุคคล

ไวสำหรับขึ้นต่อ ๆ ไป เพื่อให้สืบทอดต่อเนื่องกันไปโดยไม่ขาดสาย อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วการ อบรมกล่อม เกลาในแต่ละชั้นไม่ค่อยจะสอดคล้องกัน บางครั้งถึงกับขัดแย้งกัน อันทำให้บุคคลในสังคมมีวัฒนธรรมทางการ เมืองทั้งแบบประชาธิปไตยและเผด็จการรวมอยู่ในบุคคลคนเดียวกัน แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า การอบรมกล่อม เกลาคือการถ่ายทอด และปลูกฝังทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมทางการ เมืองแบบหนึ่งแบบใด ไปให้แก่บุคคลในสังคมตั้งแต่เกิดจนตาย โดยมีองค์กรต่าง ๆ ในสังคมเป็นศูนย์รับหน้าทีนั้น ดังนั้น การอบรมกล่อม เกลาทางการ เมืองจึงมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการ เมืองอย่างใกล้ชิดและเชื่อมอำนาจซึ่งกันและกัน

สมมติฐาน

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยและเผด็จการ วัฒนธรรมทางการเมืองและการ อบรมกล่อม เกลา ทำให้พบว่ากรณีที่ระบบการเมืองและการปกครองแบบใดแบบหนึ่งของประเทศต่าง ๆ จะรุ่งเรืองได้นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการที่พลเมืองของประเทศนั้น ๆ จะมีวัฒนธรรมทางการเมือง ที่สอดคล้องกับระบบการเมือง และการปกครองนั้น ๆ และสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดและปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองคือกระบวนการอบรมกล่อม เกลา ดังนั้น เราจึงสามารถนำแนวความคิดนี้มาศึกษาความอยู่รอดของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยเราจะเห็นได้ว่า ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยมักมีปัญหาในเรื่องการอยู่รอดแบบต่อเนื่อง ทั้งนี้และทั้งนั้นได้มีนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ต่างลงความเห็นเป็นหลายอย่าง แต่ปัจจุบันปัญหาที่เเน่มากที่สุดคือการที่ประชาชนคนไทย ไม่มีวัฒนธรรมทางการเมืองที่เชื่ออำนาจต่อการปกครองแบบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการศึกษาในเรื่องนี้กันมากพอสมควร ประชากรที่ได้รับการวิจัยแล้วก็มีนักศึกษาและทหารทั้งสามเหล่าทัพ และเนื่องจากว่าผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของกระบวนการ อบรมกล่อม เกลาในสถาบันการศึกษา มาก จึงใคร่จะขอศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของครู โดยเฉพาะครูในกรุงเทพมหานคร เพราะ เป็นครูที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ มาก ไ้ครูและเขาใจการ

เมืองมากกว่าและชีวิตประจำวันก็ต้องสัมผัสกับการ เมืองของกรุงเทพมหานคร อย่างหลีกเลี่ยง
ไม่พ้น จึงนับว่าเป็นผู้ที่คุ้นตัวทางการ เมืองพอสมควร

ในการศึกษาวิจัยนี้ เราพอจะกำหนดตัวแปรตาม (Dependent Variables)
ว่าคือ การมีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตย ซึ่งจะศึกษาทัศนคติทางการ เมืองแบบ
ประชาธิปไตยในลักษณะที่ว่า ต้องการการปกครองแบบประชาธิปไตย ยึดมั่นในความสำเร็จ
และศักดิ์ศรีของบุคคล มีความเชื่อมั่นในความสามารถของบุคคล เคารพในสิทธิและเสรีภาพ
ของผู้อื่น ยึดถือในกติกาของการปกครองแบบประชาธิปไตย ต้องการเข้ามีส่วนร่วมใน
กิจกรรมทางการ เมือง มีความสำนึกในหน้าที่ของเมือง ไว้วางใจในผู้อื่น เชื่อมั่นในตัวเจ้า-
หน้าที่และสถาบันของทางราชการ และรู้จักการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีเหตุผล และ การมีวัฒนธรรม
ทางการ เมืองแบบเผด็จการ ซึ่งจะศึกษาทัศนคติทางการ เมืองแบบเผด็จการในลักษณะที่ว่า
ยึดถือในตัวบุคคลมากกว่าเหตุผล นับถือระบบอาวุโส มอบความรับผิดชอบในทุกสิ่งไว้ที่ผู้นำ
นิยมอำนาจเด็ดขาด ยอมจำนนต่อผู้นำอำนาจ ไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคล ไม่ยอมรับ
ความแตกต่างในการใช้สิทธิและ เสรีภาพของผู้อื่น และยึดถือในค่านิยมแบบเดิม

ส่วนตัวแปรอิสระ (Independent Variables) คือประเภทของโรงเรียน
ระดับการศึกษาและเพศ ซึ่งเป็นเงื่อนไขทางสังคมที่สำคัญในการกำหนดการมีวัฒนธรรมทาง
การ เมืองแบบหนึ่งแบบใด เพื่อให้การวิจัยนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จึงขอตั้งสมมติ
ฐานดังนี้

- สมมติฐานที่ ๑ ครุส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยค่อนข้างต่ำ
- สมมติฐานที่ ๒ ครุส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบเผด็จการค่อนข้างสูง
- สมมติฐานที่ ๓ ครุที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยในโรงเรียนรัฐบาลมีน้อยกว่า
ครุที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยในโรงเรียนราษฎร์
- สมมติฐานที่ ๔ ครุที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบเผด็จการในโรงเรียนรัฐบาลมีมากกว่า
ครุที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบเผด็จการในโรงเรียนราษฎร์
- สมมติฐานที่ ๕ ยังมีการ ศึกษาสูงขึ้น ครุที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตย
ยิ่งมีมากขึ้น

- สมมติฐานที่ ๖ ยิงมีการศึกษาสูงขึ้น ครูที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบเผด็จการ ยิงมีน้อยลง
- สมมติฐานที่ ๗ ครูชายที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตยมีมากกว่าครูหญิงที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบประชาธิปไตย
- สมมติฐานที่ ๘ ครูชายที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบเผด็จการมีน้อยกว่าครูหญิงที่มีวัฒนธรรมทางการ เมืองแบบเผด็จการ

สมมติฐานทั้ง ๘ ขอนี้ เราจะทำการทดสอบด้วยการ เก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียน ทั้งสองประเภทในกรุงเทพมหานคร ค่ายวิจิตรวิชัย ซึ่งจะกล่าวถึงอย่างละเอียดในบทที่ ๒ ต่อไป